

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
Provozně ekonomická fakulta
Katedra psychologie



Bakalářská práce

Němci v Maďarsku a odvozování jejich identity

Martina Nová

2012

Poděkování

Touto cestou bych chtěla velmi poděkovat vedoucímu práce panu docentu Petru Kokaislovi za jeho laskavé vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu §60 Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 2. 7. 2012

.....

Souhrn

Tato práce dává odpovědi na otázky týkající se současné identity Němců v Maďarsku, co je z hlediska sebeurčení pro ně nejdůležitější a zda se v dnešní době vůbec ještě od Maďarů něčím odlišují. Zkoumá historické pozadí příchodu původně německého obyvatelstva, který se začíná zhruba od poloviny 18. století, kdy na území dnešního Maďarska přišly německé rodiny na pozvání Marie Terezie a později jejího syna Josefa II. V prvopočátku tvořili Němci samostatnou a nezávislou skupinu, která povznesla úroveň osídlených oblastí. V poválečném období nastala násilná maďarizace, kdy Němci svůj původ tajili, přestali mluvit německy a dokonce si svá německá jména přejmenovávali na maďarská. Tato situace měla velký vliv na jejich začlenění a vnímání identity. Hlavně v posledních letech dochází k asimilaci německé menšiny s maďarským obyvatelstvem. Tato práce detailně rozebírá lidové zvyklosti, jazyk a náboženské rozdíly. Informace byly získány na základě studia literatury a odborných dokumentů a především terénního výzkumu, který byl prováděn přímo v Maďarsku.

Klíčová slova: národnostní menšiny, identita, jazyk, kultura, historie, Němci v Maďarsku

Abstract

This work gives answers to questions about current identity of Germans in Hungary. What is the most important thing that creates their nationality and if there is now any difference between German minority and Hungarian population. It examines historical background of first pilgrims coming from Germany. They were invited by Marie Terezie and later by her son Josef II in second half of eighteenth century. In the beginning they created independent society and many villages had german majority. This situation changed after second world war when germans were forced to change their names, language and they started to hide their origin. This heavily changed their perception of their identity and many of them assimilated. In past years differences between german minority and hungarians has been shrinking. Language, religion and customs of german minority in Hungary are discussed deeply in this work. Information were gathered from historical documents, literature and mainly from field investigation in Hungary

Keywords: ethnic minorities, identity, language, culture, history, Germans in Hungary

Obsah

1	Úvod	1
1.1	Teoretická část	4
1.1.1	Metodologie	4
1.2	Literární rešerše	5
2	Stručná historie Němců v Maďarsku	9
2.1	Rozkvět německé kultury na území Maďarska	9
2.2	Násilná maďarizace	12
2.3	Období po druhé světové válce	13
2.4	Zastoupení německé menšiny v Maďarsku	16
3	Současnost maďarských Němců	19
3.1	Historie příchodu Němců do navštívených měst	19
3.1.1	Tarian/Tarján	19
3.1.2	Dorog	21
3.1.3	Baja	22
3.1.4	Soroksar	23
3.1.5	Bacsbogot	24
4	Identita	25
4.1	Náboženství	27
4.2	Tradice a zvyky	28
4.3	Slavnosti a festivaly	30
4.4	Maďaroněmecká gastronomie	31
4.5	Školství	33
4.6	Spolky a organizace	35
4.6.1	Zájmové spolky	36
4.6.2	Politické organizace	37
4.7	Partnerská města	38
5	Jazyk	41
5.1	Švábský dialekt	42
5.2	Současné využití švábského dialektu	45
6	Závěr	49
A	Seznam dotazovaných osob	57

B Fotografie z terénního výzkumu	59
C Dotazník	65

Kapitola 1

Úvod

Již v názvu práce se setkáváme s pojmem Němci, proto je třeba se nejprve zmínit o nich. Počátky německé kultury a jazyka spadají do 5. st.n.l., kdy germánské kmeny ovládly velkou část západní a střední Evropy. Velkého významu dosahuje německá říše v 9. století, kdy vzniká Svatá říše římská. Důležité období pro rozšíření německého jazyka, jeho dialektů i kultury nastalo za vlády Habsburků. Dějiny Němců na území dnešního Maďarska lze datovat od 18. století. Německé obyvatelstvo přichází na pozvání Marie Terezie z oblasti Švábska na území Maďarska, které bylo vyplněno tureckými vojáky. Jejich příchodem bylo třeba pozvednout hospodářskou a ekonomickou úroveň, oživit řemeslnou a zemědělskou výrobu a osídlit zpustošené oblasti.

Domovská oblast švábských Němců - Švábsko, německy Schwaben, se nachází v Německu, v dnešním Bádensko-Württembersku a v západní části Bavorska. Ve středověku Švábsko zahrnovalo i území Vorarlberska, dnešního Lichtenštejnska, německého Švýcarska a Alsaska. Termín Schwaben se dnes také používá pro etnickou skupinu nebo lidé mluvící tímto dialektem. Jako Švábové se neoznačují pouze obyvatelé výše uvedených oblastí, ale též etnické německé menšiny v západním Rumunsku (Banátští Švábi). Dále se tak označuje německá menšina ve Vojvodině (nyní součást Srbska), Slavonii (Chorvatsko) a v Maďarsku.

„Schwabe, Svob, svov, svauv, svobod“ to vše jsou výrazy, které používala maďarská většina k označení německých osadníků. Časem se označení Schwabe natolik vžilo, že se tak němečtí obyvatelé začali sami označovat a také ho používat pro svůj mateřský jazyk. Ne

všichni Němci, kteří se usadili v Maďarsku, pocházeli přesně z této oblasti, proto lze termínem Švábové označovat pouze ty rodiny a jejich potomky, kteří skutečně mají ve Švábsku svůj původ. V současné době se Švábové označují spíše za Maďaroněmce, neboť to vnímají jako synonymum. Pojmenování Švábové považují spíše za hanlivé. S termínem Švábové se lze setkat převážně v severní části Maďarska, ale opravdu už jen velmi zřídka.

„Pojem Schwaben-Švábové dnes slouží už pouze jako přezdívka. V 18. století přišlo do Maďarska z Německa mnoho Švábů. Od 19. století jsou oficiálně označováni za Maďaroněmce. Nevidím mezi názvem Maďaroněmci nebo Švábové žádný rozdíl.“
(Maria Miskovicz¹)

V dnešní době se pouze někteří členové starší generace označují jako Švábové. U střední generace je již pojmenování komplikovanější, neboť oni sami sebe nazývají Maďaroněmci. Mladší generace se považuje za Maďary, k čemuž velkou měrou přispěla jejich socializace a asimilace. Švábská kultura (na území Německa) se vyznačuje především svými pěveckými a tanečními skupinami, kuchyní (zelí, knedlíky, atd.) a výrazným švábským dialektem. Záliba v udržování těchto tradic, vyjma švábského dialektu, přetrvala i mezi současnými Maďaroněmci. V současnosti tvoří Němci v Maďarsku etnickou skupinu, která je druhá nejpočetnější po Romech. V roce 2001 se k německé národnosti hlásilo 62 230 lidí.

Cílem této práce je podat přehled o současné identitě maďarských Němců a snaha postihnout tvorbu a vývoj maďaroněmecké identity. Práce vychází z prováděného terénního výzkumu v rámci projektu Pestrá Evropa realizovaném na Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze v červenci roku 2010. Tento projekt si klade za cíl zmapování národnostních menšin v Evropě. Pokládání otázek mělo za cíl získat odpověď na to, které z vlastností by měl jedinec splňovat, aby se mohl označovat jako Němec. Otázky se týkaly ovládnutí jazyka, historického povědomí o německému národu, předků z tohoto národa a udržování kontaktů s původní domovskou zemí. Dalším důležitým aspektem identity je otázka vyznávání určitého náboženství, nebo zda naopak příslušnost k určitému náboženství může vydělovat z národnostní skupiny.

¹Podrobnější informace o citovaných osobách se nacházejí v tabulce [A.1](#) v příloze

Výzkum byl o rok později detailněji zaměřen na otázku švábského dialektu. Ten byl však již proveden pomocí elektronických dotazníků, zaslaných konkrétním maďarským Němcům, navštívených během terénního výzkumu předešlého roku. Dotazník byl koncipován tak, aby dal odpověď na otázky ohledně dnešního praktického využití švábského dialektu, či spíše nevyužití; jakou roli hraje švábština v určení vlastní identity a jak moc je v současnosti důležitá pro německé obyvatelstvo v Maďarsku.

Práce by tedy měla především dát odpověď na otázky:

- S jakou identitou se maďarští Němci ztotožňují?
- Co je pro ně z hlediska sebeurčení nejdůležitější?
- Jaký je mateřský jazyk maďarských Němců a jak je pro ně z hlediska určení identity důležitý?
- Mají historické povědomí o své původní vlasti - Německu?
- Vytváří svoji etnicitu na základě příslušnosti k určitému náboženství?
- Udržují kontakty s Německem?
- Slaví či dodržují nějaké německé svátky, tradice a zvyky, vaří např. některé německé pokrmy?

1.1 Teoretická část

1.1.1 Metodologie

V teoretické části bakalářské práce byla použita k získávání potřebných informací metoda studia dokumentů. Mezi pozitiva této metody patří časová neomezenost studia daných dokumentů a možnost porovnávání informací z více různých zdrojů. Na druhou stranu je nutné brát v potaz časovou náročnost, protože je nutné ověřovat údaje z více zdrojů. Data a informace byly zjišťovány skrze dostupné literární a internetové zdroje, které jsou dále zmíněny v kapitole Rešerše literatury. Zdroji se staly internetové stránky v angličtině i němčině, a to zejména stránky samotných organizací a spolků, které se danou tematikou zabývají. Mnoho údajů ohledně historie, ale i současné situaci německé menšiny, lze získat z internetové stránky www.ungarndeustchen.de [online 2012-01-18].

V praktické části práce byl použit kvalitativní výzkum, konkrétně semistandardizovaný řízený rozhovor. Technika semistandardizovaného řízeného rozhovoru se osvědčila jako nanejvýš přínosná pro tento výzkum, díky své pevně dané struktuře dotazování, ale i možnosti pokládat doplňující a rozšiřující otázky. Otázkou zůstává, nakolik dotazovaní odpovídali podle

pravdy a zda skutečnost neupravovali podle svých subjektivních názorů. Nicméně při dostatečném počtu respondentů lze odpovědi korigovat na základě statistických údajů.

Terénní výzkum probíhal ve městech a vesnicích, kde na základě předem zjištěných informací, mělo žít velké procento maďarských Němců. Ne vždy byla data získaná během teoretické přípravy správná, proto bylo výhodné mít jen rámcový harmonogram cesty a pár pevně stanovený schůzek s maďarskými Němci, kontaktovanými z Čech. Například dle předem zjištěných údajů mělo žít ve městě Héreg, severně od Tarjánu, až 90% maďarských Němců. Na místě však bylo zjištěno, že zde žije pouze zanedbatelné procento maďarských Němců. Díky operativním změnám v cestovním plánu se podařilo získat další informace a kontakty na Maďaroněmce v jiných městech. Tyto kontakty (převážně emailové adresy) byly přínosné při získávání dalších informací pomocí dotazníků. Právě tento postup přinesl velké výhody a vnesl více objektivnosti do prováděného výzkumu.

Jak již bylo výše uvedeno, navazující výzkum se omezil na sběr dat pomocí dotazníků, které byly rozesílány přes emaily. Oslovení byli již dříve kontaktované osoby, se kterými se spolupracovalo během proběhlého terénního výzkumu. Součástí dotazníku byly pevně dané otázky, u kterých měl respondent možnost dlouhých a obsáhlých, krátkých a stručných, nebo i žádných odpovědí, pokud se mu zdály příliš osobní. Odezvy nebyly sice tak rozsáhlé, jak by se očekávalo a bylo žádoucí, ale i tak se podařilo zkontaktovat několik respondentů s rozdílnými názory a pohledy na věc. Značná nevýhoda metody získávání dat pomocí dotazníků je v tom, že výzkumník nemá možnost případné „kontroly“ správnosti odpovědí, ať již vizuálními podněty, které respondent vytváří při klasickém rozhovoru z očí do očí, či správnosti z hlediska pravdivosti odpovědí dotazovaných. Naopak výhodami jsou rychlost, přímota a relativní dostupnost (i finanční). Komunikace i následná korespondence probíhala v německém jazyce. Kvalitativní údaje byly ještě doplněny sekundárními, především statistickými daty.

1.2 Literární rešerše

Stěžejní dílo vztahující se k danému tématu tvoří německy psaná kniha *Die Ungarndeutschen* od Karla Manherze[11]. Předkládá nám obraz života maďarských Němců jejich historii,

zvyky, tradice, lidové slavnosti, svátky, jazyk a to jak v minulosti, tak i v současné době. Karl Manherz spatřuje identitu maďarských Němců především v jejich kulturních zvycích, hudbě, tanci, tradicích. Nejdůležitější prvek pro utváření jejich identity tvoří právě hudba, tanec, zájmové spolky a udržování vzájemných vztahů s obdobnými organizacemi z Německa. Díky tomu se Maďaroněmci označují za „zpívající a tančící národ“. Označení národ zde není zcela vhodné, neboť Němci v Maďarsku tvoří etnickou skupinu. Národ je osobitě a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné území a dějiny, dále pak jazyk, náboženství, politika a uvědomění si náležitosti k danému národu. Němci v Maďarsku tedy nemohou tvořit národ, neboť nemají vlastní území (netvoří stát a ani nemají autonomní postavení) a jejich dějiny se vyvíjely společně s maďarskými dějinami. Národ tvoří nadstavbu etnika a ideálem je, aby každý národ byl zároveň i státem.

Vývojem národů a problematikou etnických menšin se zabývá ve své knize *V národním zájmu* Miroslav Hroch[6]. Dle profesora Hrocha lze chápat vývoj etnické skupiny v národ z dvou různých úhlů. První je tzv. anglický kontext, který říká, že etnická skupina zanikne nebo se transformuje v národ. Druhý úhel pohledu je česko-německý kontext, který označuje etnickou skupinu a národ za dva geneticky příbuzné fenomény. Národ je definován etnicky, proto lze národ pojmut jako vyšší vývojové stádium etnické skupiny. Miroslav Hroch v této knize jmenuje tři charakteristiky moderního národa: jazyková homogenita, povědomí o společné minulosti a rovnost všech příslušníků národa jako členů občanské společnosti. Obecně patří mezi nejčastější charakteristiky národa společný jazyk, kultura, náboženství, dějiny a území, které jeho členové trvale obývají. Z toho vyplývá, že nelze o Maďaroněmcích mluvit jako o národu, ale jen jako o etnické menšině. Často bývá rovnítko mezi pojmy menšina a jazyková menšina. Toto ale o německé menšině nelze říci, neboť mezi jejich hlavní dorozumívací jazyk patří maďarština. Dvojazyčnosti německého obyvatelstva v Maďarsku se týká článek *Der Familienname als Nationalsymbol: Über den Untergang deutscher Familiennamen im Ungarn des 19. Jahrhunderts* (Příjmení jako národní symbol: zánik německých příjmení v 19. století v Maďarsku) od Pétera Maitze a Tamáse Farkase[10].

Článek lze nalézt v časopise *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* (Časopis německé lingvistiky) Autoři zkoumají sociální, psychologické a ideologické faktory, které ovlivňují používání příjmení a zdali německé/maďarské příjmení ovlivňuje jejich identitu. Ve své studii

označují pomadžaršťování původně německého příjmení jako vzor chování střední třídy lidí připravených přijmout sociální mobilitu a ochotných se účastnit asimilace. Podrobněji se zaměřují na historii německého jazyka a dvojjazyčnost na území dnešního Maďarsku. V závěru studie dochází k názoru, že německé příjmení nemá vliv na vnímání identity. Jsou to spíše psychické faktory, které vedou ke změně jazykového chování německých obyvatel v Maďarsku.

Především na téma historie příchodu Němců do Maďarska bylo v němčině napsáno bezpočet knih, publikací a článků. Velmi obsáhle je jejich historie zpracována na internetové stránce věnovaná dunajským Švábům. Dalším okruhem, kde je možné čerpat informace o maďarsko-německé etnicitě, tedy o tradicích, zvycích a založených spolcích současných maďarských Němců, jsou diplomové práce vypracované maďarskoněmeckými studenty. Například v diplomové práci Kulturní péče a uchování Identity v Tarianu od Bernadetty Aradvári[1] se můžeme dočíst:

„Švábové netvoří jednotné společenství. Žili a žijí rozšíření po celé zemi ve formě jazykových ostrovů. Jejich uvědomění identity se v průběhu dějin měnilo. Dnes jsou ve stádiu asimilace a jejich identita se šíří už jen slabě. V dnešní době se spíše zajímají o osud a budoucnost Maďarska než o mateřskou zemi. Důležité slovo v celé historii Švábů je společné soužití, proto mají buď zdvojenou identitu, nebo silněji tíhnou k Maďarsku.“

Z těchto prací lze vyvodit závěr, že u střední generace Maďaroněmců se ještě setkáme ve většině případů se zdvojenou identitou (maďarsko-německou). Německou identitu pro ně představuje hlavně účastnění se kulturních akcí (tance a hudby) a dodržování německých tradic.

Tématem identity se také zabývá článek s názvem *Zur Identitätsfrage der Ungarndeutschen* (K otázce identity maďarských Němců) od Antona Tressela[22]. Autor se k sebeuvědomění dnešních Němců v Maďarsku vyjadřuje takto:

„Zde už nejsou žádní praví Maďaři a ani žádní praví Němci, nýbrž Maďaroněmci. Musíme pracovat na posílení této identity. Národnostní péče stála a stojí stále

ještě v popředí. Zpívat, tančit a bavit se umíme dobře, ale jazykový úpadek bohužel stále neumíme zastavit. K dosažení tohoto cíle musí být přibrána inteligenční vrstva, která pozvedne spisovnou němčinu na vysokou úroveň. To nás učiní ctít maďaroněmeckou identitu a pečovat o historické dědictví.“

Autor vnímá současný trend asimilace a jako jedinou možnost uchování maďaroněmecké identity spatřuje v propagaci a pozvednutí německého jazyka, jako hlavního a nejdůležitějšího nositele etnicity.

Kapitola 2

Stručná historie Němců v Maďarsku

O Němcích na území dnešního Maďarska i celého historického území Uher jsou zprávy už od samých počátků maďarské (uherské) státnosti. Mezi lety 997 – 1038 vládl uherskému knížectví Štěpán I., který byl později prohlášen za svatého. Roku 1000 byl korunován uherským králem, mluví se tedy o něm jako o zakladateli uherského státu. Manželkou Štěpána I. se v roce 995 stala Gisela Bavorská a v jejím doprovodu přicházeli z Bavorska na území dnešního Maďarska rytíři, duchovní, mniši, zemědělci a řemeslníci. Štěpán I. si byl vědom důležitosti rozmanitosti obyvatelstva ve své říši a z jeho úst pochází výrok: *„Slabá a pomíjivá je říše, ve které se mluví jen jednou řečí a jednotvárné právo platí.“*

Další zmínky o osidlování německým obyvatelstvem pochází ze 13. století, kdy za vlády Ondřeje II. byl pozván do uherského království Řád německých rytířů, který měl pomáhat proti Kumánům (západní větev Polovců, národa altajského původu). Tyto události měly za následek, že převážná část měšťanů byla německého původu a zároveň se tito němečtí měšťané zasloužili o rychlý rozvoj měst. Roku 1405 byla vydána první německy psaná kniha zákonů města Budína (západní část Budapešti).[9]

2.1 Rozkvět německé kultury na území Maďarska

Dalším důležitým mezníkem je turecká nadvláda na území Uherského království. Na jejím konci totiž počet německého obyvatelstva narůstal, díky habsburské politice na znovuosíd-

1. vlna	1711 – 1740	přišlo asi 15 000 osadníků z okolí Kolína, Frankfurtu nad Mohanem a Strassburgu. Toto se odehrávalo za vlády Karla VI. Hlavní proud směřuje od roku 1723 – 1726 do oblasti Banátu.
2. vlna	1763 – 1773	Marie Terezie posílá přibližně 48 000 nežádoucích německých občanů (především protestantů a „Salpetererů“) do exilu v Banátu. Salpeterer byl výrobce ledku. Ledek byl strategickou surovinou pro výrobu střelného prachu. Z tohoto důvodu se jednalo o v mnoha ohledech privilegovanou skupinu, jejíž význam začal prudce klesat od 60. let 19. století.
3. vlna	1780 – 1790	pod vládou Josefa II. se přesouvá z oblasti Švábska na území Uherska na 45 000 Němců. Tento tzv. „Třetí Švábský přesun“ byl nejsilnější mezi lety 1782 – 1787, kdy přesídlují do Banátu, Bačky a Haliče. [21]

Tabulka 2.1: Příchod Němců do Maďarska

lení Uher. Němečtí osadníci přicházeli z tzv. švábského území (dnešní Bádensko-Württembersko a západní část Bavorska). Jejich cílové destinace se nacházely na jihozápadě Maďarska a také v oblastech Banátu, Haliče a Budína. Pod vládami třech níže zmíněných panovníků lze příchod Švábů rozdělit do 3 vln, jak vidíme v tabulce 2.1.

Němci pobývali na území Maďarska po několik generací. Pozvedli zemědělství a průmysl v zemi, která byla zničená tureckou nadvládou. Naprostá většina příchozích Němců byli zemědělci, kteří se měli postarat o znovuosídlení vysídlených oblastí a kultivaci zpustošené zemědělské půdy. Mezi další profese patřili řemeslníci a obchodníci. Němečtí přistěhovalci rychle dosáhli, díky svým znalostem a dovednostem, ve vesnicích majoritní postavení. S příchodem Němců se urychlil rozvoj měst a společně s tím rostla i životní úroveň všech obyvatel.

Cesta z dnešního jihozápadního Německa až do Maďarska se může jevit jako velmi zdoluhavá a náročná, avšak díky lodní dopravě byla značně usnadněna. Téměř každá rodina,

která se stěhovala, využila možnosti plavby lodí po Dunaji. Proto se první osadníci usazovali ve zpustošených městech či vesnicích ležících na březích této hlavní dopravní tepny. Při příjezdu disponovali listinou, která je na základě panovníkova rozhodnutí opravňovala k obsazení prázdného domu v lokalitě, kde chtěli bydlet. Osadníci, kteří připlouvali bez povolení či příkazu panovníka si v místě, kde se chtěli usadit, stavěli svá první obydlí ze dřeva lodí, na kterých do svého nového domova připluli. Dalším motivačním prvkem, kvůli kterému opouštěli své původní domovy a vydávali se za štěstím do ciziny, bylo osvobození od placení daní (většinou na dobu 5 let) a dále nárok na zemědělskou půdu.[12]



(a) Model švábské lodi (foceno v Bácsbógotu)



(b) Historické znázornění lodi



(c) Velký švábský přesun, namalováno Stefanem Jägerem

Na konci 18. století žilo v Uherském království už okolo 1,1 milionu německy mluvícího obyvatelstva. Takto vysoký počet měl za následek rozkvět německé kultury, vydávání německých literárních děl, novin i časopisů. V Pešti se dokonce 9. února 1812 otevřelo německé divadlo.[1]

2.2 Násilná maďarizace

Roku 1840 na území Uherska bez Sedmihradska žilo celkem 9,94 milionu obyvatel, z nichž Němci tvořili 10,25 %. V roce 1848 přichází zlom v souvislosti s revolucí¹ šířící se celou Evropou, a tedy i Rakouskem a Uhrami. Revoluce v roce 1848 byla vyvolána průmyslovou revolucí, která podnítila odpor k přežitkům feudalismu, dále nespokojeností s politickým uspořádáním, touze lidí po politických právech a po samostatnosti a svobodě. Ve městech Budě a Pešti vypuklo povstání 15. března 1848. V boji za nezávislost na Habsburcích (1848 – 1849) jsou maďarští Němci na straně své nové vlasti a podporují Maďary. Zásadní změny, které revoluční rok 1848 přinesl bylo odstranění feudálních výsad, osvobození rolníků a začátek procesu demokratizace.[21]

Roku 1867 přichází rakousko-uherské vyrovnání. Uhersko se stává nezávislým územím s vlastní samosprávou. S Rakouskem zůstává společná pouze zahraniční a obranná politika, financování a také panovník. Rok na to začíná platit tzv. „národnostní zákon“, díky kterému mohou Maďaři zavést vyučování ve školách v mateřském jazyce a také založit katedry národních jazyků na univerzitách. Nicméně této možnosti se v praxi příliš nevyužívalo. Je to i období, kdy se maďarští Němci, kteří přišli ve středověku, začínají asimilovat. Nechávají si svá jména dobrovolně pomaďarštit a k tomu samozřejmě přibírají i uherské občanství. Hlavním motivem je však snaha o ochranu vlastního majetku a především obchodních aktivit. Němčina je pomalu nahrazována maďarštinou.[1]

Maďarizaci lze doložit v praxi i na skutečných datech. V roce 1880 bylo na území Uher 867 škol s výukou němčiny. Toto číslo se zredukovalo na 383 škol v roce 1900. Roku 1907 se tato situace ještě zhoršuje díky zákonu „Lex Apponyi“, na jehož základě musí učitelé národnostních škol naučit své žáky dorozumět se v maďarštině ústně i písemně, a to do 4 let od přijetí tohoto zákona. Tato událost začala národnostní povědomí žáků razantně snižovat.[11]

V roce 1918 žilo na území Uher okolo 2 milionů německy mluvících obyvatel. V roce 1920 při uzavření Trianonského míru přišlo Uhersko o 70 % území a tedy i o značnou část své

¹Cílem revoluce bylo sjednotit rozdrobené území Itálie, Německa a dalších zemí a osvobodit se od vlád cizích dynastií a zbavit se útisku.

populace – cca 10,7 milionu obyvatel. Z německého obyvatelstva na území nově vznikajícího Maďarska zůstalo 550 000 lidí. Téhož roku založil Jakob Bleyer Německo-křesťanskou hospodářskou stranu (něm. Deutsch-Christliche Wirtschaftspartei, maď. Német Keresztény Gazdasági Párt) a následujícího roku se po volbách dostává Bleyer spolu s osmi poslanci do parlamentu. Ve volbách roku 1922 se jim ale tento výsledek nepodařilo zopakovat a do parlamentu se nedostal žádný maďarský Němec. Pod vedením Bleyera vznikl v roce 1924 spolek Der Ungarnländische Deutsche Volksbildungsverein na obranu Němců před maďarizací. Situace se při používání německého jazyka na úřadech a ve školách změnila natolik, že byla němčina potlačena úplně. Dalším velmi důležitým mezníkem je založení národně socialistické německé organizace pod vedením Franze Basche, Volksbund der Deutschen in Ungarn. Ta se stala nejvlivnější politickou organizací mezi maďarskými Němci a později byla řízena přímo z Německa. Volksbund byl zastoupen v parlamentu do roku 1945.[21]

2.3 Období po druhé světové válce

Během 2. světové války (1941) se odehrálo důležité sčítání lidu, které probíhalo na základě přihlášení se k mateřskému jazyku (viz. tab 2.2). Toto sčítání lidu je ještě dnes mezi maďarskými Němci velmi diskutované, protože na základě těchto dat byli Němci roku 1946 vysídleni z Maďarska. Vyhnání začalo 19. ledna 1946 z města Budaörs. Na základě západoněmeckých údajů se odhaduje počet vysídlených maďarských Němců na 170 000, podle maďarských údajů dosáhl jejich počet 185 000 – 200 000. [4] Tato čísla zahrnují i maďarské Němce vysídlené na sovětské území. Ne všichni maďarští Němci byli vyhnáni, někteří uprchli sami a někteří zůstali. Těm bylo zrušeno občanství a byli považováni za osoby bez státní příslušnosti. 1. ledna 1949 proběhlo další sčítání lidu, kde se mezi maďarské Němce přihlásilo pouze 22 455 osob. Po druhé světové válce proběhla silná maďarizace německého obyvatelstva žijícího na území Maďarska. Maďarizace je chápána jako státem požadovaná snaha o násilnou přeměnu nemaďarského obyvatelstva (např. Němci) za součást maďarského národa. Probíhala například nařízením výuky pouze v maďarštině, vězněním nebo odstraněním odpůrců maďarizace, prosazováním maďarské kultury ve všech sférách života obyvatel maďarského území. Zároveň je to také jeden z důvodů, proč se dnes mnoho starších maďarských

Národnost	Počet
Maďaři	8 655 798
Němci	475 491
Slováci	75 877
Chorvati	37 885
Cikáni	18 640
Rumuni	14 142
Srbové	5 442
Slovinci a „Vends“	4 816
Ostatní	27 983

Tabulka 2.2: Sčítání lidu v roce 1941[21]

Němců bojí přihlásit k vlastní, německé identitě.[9]

24. září 1949 vešel v platnost zákon číslo 4248/1949, který oficiálně ukončil vysídlování maďarských Němců z Maďarska, během kterého údajně nebyl zabit žádný člověk. Poválečná léta byla pro Němce krutá, neustále byli zobrazováni jako nepřátelé národa a byli nuceni pracovat za velmi nízký nebo dokonce žádný plat. Až v roce 1950 jim bylo navráceno maďarské občanství a vydány průkazy totožnosti, kvůli zjednodušení identifikace. V roce 1954 mohli maďarští Němci začít vydávat svůj týdeník, který se původně jmenoval Neues Leben (Nový život), ale v současné době mnoho maďarských Němců o tomto periodiku vůbec neví. Tento týdeník se po dvou letech přejmenoval na Neue Zeitung (Nové noviny) a tento název zůstává až do dneška.[11]

Roku 1955 maďarská vláda povolila vznik spolku Kulturverband der Deutschen Werktätigen in Ungarn (Kulturní spolek činných Němců v Maďarsku). Činnost tohoto spolku se zaměřila především na taneční a divadelní představení v německých vesnicích. Začala éra tzv. „tančící a zpívající národnosti“. Téhož roku se znovu zavedlo dobrovolné vyučování německého jazyka ve 30 základních školách. Mnoho maďarských Němců opustilo zemi během maďarské revoluce v roce 1956, kdy odcházeli především do západního Německa, Rakouska, Spojených států amerických, Kanady a Austrálie. Maďarská revoluce byla celonárodním po-

vstáním proti stalinistické diktatuře a sovětské okupaci Maďarské lidové republiky, která trvala od 23. října do 10. listopadu 1956. Důsledky povstání byly velmi kruté, více jak 25 tisíc Maďarů se ocitlo ve vězení a další desetitisíce byly internovány a propuštěny ze zaměstnání. Stovky především mladých lidí byly deportovány do SSSR a mnoho zajatců bylo bez rozsudku ihned popraveno.[\[11\]](#)

Od 60. let se situace menšin, včetně Němců, začíná zlepšovat v rámci programu hospodářské liberalizace. Do čela hnutí se za práva menšin postavil pozdější generální tajemník maďarské komunistické strany János Kádár. Menšinám byla zaručena určitá hospodářská práva i právo na vlastní kulturu. Roku 1955 vznikla organizace nazvaná Asociace maďarských Němců (Verband der Ungarndeutschen). K hlavním cílům patřilo hájení zájmů německého etnika a prosazení výuky německého jazyka v maďarských školách. V roce 1960 se k maďarským Němcům přihlásilo 50 765 lidí, kteří uvedli němčinu jako mateřský jazyk. K maďarsko-německé národnosti se hlásí 8 640 osob. Přes pomalé zlepšování situace se prohlubuje asimilace a exodus maďarských Němců do západního Německa – mezi lety 1951 až 1964 odešlo do SRN (BRD) 5 950 lidí, dalších 6 100 osob odchází v období let 1965 – 1979.[\[21\]](#)

Pod taktovkou týdeníku Neue Zeitung se v roce 1980 rozbíhá akce Greift zur Feder (Sáh-nout po peru), ve které se projevuje snaha začít nové období maďarsko-německé literatury, která by se měla zabývat minulostí. V roce 1980 Asociace maďarských Němců zaznamenává úspěch, protože německý jazyk získal statut menšinového jazyka, a tím i právní postavení v maďarském školském systému. Od roku 1982 probíhá v mnoha školách bilingvní výuka. V současné době počet dvojjazyčných škol roste. Zcela nové období začíná po pádu komunismu, kdy 7. července 1993 začíná platit nový zákon číslo LXXVII o právech národnostních a etnických menšin na území Maďarské republiky, díky němuž mohly vznikat menšinové samosprávy, spolky a organizace (viz. [2.1](#)).

Po přijetí zákona byly v mnoha vesnicích a městech založeny první spolky. Vzniklo mnoho tanečních, hudebních, pěveckých a hereckých skupin. Podle posledních údajů zjištěných při sčítání lidu v roce 2001 je německá minorita druhá nejpočetnější po Romech. K německé národnosti se hlásí 62 230 lidí, k německé kulturní příslušnosti 88 420 osob a k jazykové skupině 33 790 osob. Národnost znamená příslušnost k určitému národu a to buď politická

(soubor občanů, státní příslušnost), nebo etnická (jazyk, historie, území). Kulturní příslušnost označuje příslušnost k daným kulturním tradicím a zvykům. [21]

§ 11 Osoby patřící k menšinám mají právo ctít rodinné tradice menšin, starat se o rodinné vztahy, oslavovat své rodinné slavnosti ve svém mateřském jazyce a domáhat se výkonu, spojeným s církevními ceremoniály ve svém mateřském jazyce

§ 12 Osoby patřící k menšinám mají právo si svobodně zvolit pro sebe i své děti křestní jméno, nechat si zapsat do matriční knihy a do úředních dokumentů své křestní jméno i příjmení podle pravidel svého mateřského jazyka, která jsou uvedena skrze pevně stanovený rámec právních norem. V případě zapsání nelatinským pravopisem je ze zákona současně užit fonetický zápis s latinskými písmeny. Na přání může být dvojjazyčně vyhotoven zápis v matriční knize, taktéž vystavení zvláštních osobních dokumentů, dle stanovení odstavce 1.

§ 13 Osoby patřící k menšinám mají právo

a) Seznámení se, péči, nárůst a šíření své mateřštiny, historie, kultury a tradice

b) Na účasti výuky a vzdělání ve své mateřské řeči

c) Na ochraně menšinových údajů související s osobními daty, dle stanovení ve zvláštním zákoně

§ 14 Osoby patřící k menšinám mají právo udržovat vztahy, jak se státními a společnými institucemi rodné a současné země, tak i s menšinami žijících v jiných zemích.

Obrázek 2.1: Výňatek ze zákona číslo LXXVII

2.4 Zastoupení německé menšiny v Maďarsku

V současné době maďarské Němce nalezneme převážně v níže vyjmenovaných oblastech a severně od jezera Balaton. Největší podíl obyvatel německé národnosti je na hranicích žup Komárom-Esztergom a Pest, ve střední části župy Veszprém, na hranicích žup Baranya, Bács-Kiskun a Tolna. V jednotlivých župách lze zmínit některá města s relativně vysokým podílem obyvatelstva s německým mateřským jazykem (podíl obyvatel s německým mateřským jazykem větší než 10 %) Tyto údaje jsou platné k poslednímu sčítání lidu, které proběhlo v roce 2001.

Csolnok (Tscholnok)	zde žije 60 % obyvatel německého původu, což je 3 700 osob z celkového počtu 6200 osob
Tarján (Tarian)	z přibližně 2 700 obyvatel má 80 % německý původ
Dorog (Daurog)	332 obyvatel Dorogu se oficiálně přihlásilo k německému původu
Pilisvörösvár (Werischwar)	děti mohou navštěvovat německé gymnázium Fridricha Schillera
Tatabánya (Totiser Kolonie)	v tomto městě se scházejí dvakrát do měsíce předsedové místního zastoupení menšinových samospráv.
Nemesnádudvar (Nadwar)	podíl obyvatel s německým mateřským jazykem je větší než 25 %
Baja (Baje)	nalezneme zde organizaci Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja MNAMK[15], což je všeobecné kulturní centrum Němců v Maďarsku. MNAMK je považována za mezinárodně uznávanou organizaci německé výuky pro německou menšinu v Maďarsku.
Pécs (Fünfkirchen)	byl vybrán společně s městy Essen a Istanbul jako evropské město kultury roku 2010. V 19. století zde žili v míru tři menšiny – Němci, Chorvati a Srbové. Dnes je doplňují Rumuni.

V župě Veszprém není tak silné zastoupení Němců jako v dříve zmiňovaných župách. Najdeme zde města Herend a Veszprém, kde zastoupení obyvatel s německým mateřským jazykem činí mezi 1 – 10 % dle sčítání lidu v roce 2001. V městě Veszprém nalezneme univerzitu. K hlavním výzkumným oblastem univerzity bychom mohli zařadit němčinu jako menšinový jazyk, historii jazyka, dvojjazyčné vzdělávání, německou literaturu 19. a 20. století a další předměty související s německým jazykem nebo kulturou. [14]

Kapitola 3

Současnost maďarských Němců

Evropa a především její východní část, je kulturně velmi rozmanitá a pestrá. V průběhu dějin v této oblasti došlo k mnoha etnickým konfliktům. I v dnešní době stále existují rozpory mezi etnickou menšinou a národnostní majoritou. Mnoho etnických menšin se snaží o vyčlenění a získání autonomního postavení v rámci většiny a o uznání své identity a historického původu. V kontextu dnešního světa, kdy moderní komunikační technologie a rostoucí globalizace stírají rozdíly mezi kulturami, se tento úkol stává stále více a více náročným.

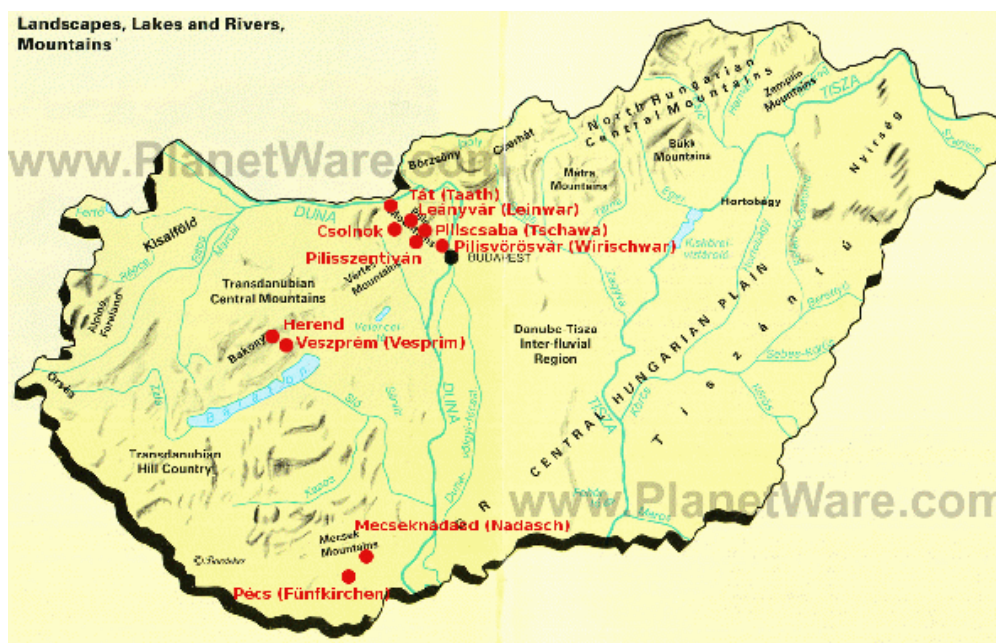
3.1 Historie příchodu Němců do navštívených měst

3.1.1 Tarian/Tarján

První zmínka o osídlení Tarianu pochází z roku 1240. Na počátku 16. století na město zaútočili Turci a zem zpustošili a vyplenili. Kníže Zich roku 1640 nechal opuštěnou oblast znovu osídlit reformovanými Maďary. V důsledku toho došlo k zvýšení počtu obyvatel, ale přesto bylo osídlování příliš pomalé.

Po sčítání lidu roku 1720 zde žilo pouze maďarské obyvatelstvo. Za vlády Marie Terezie přišlo do vesnice zhruba 40 katolických rodin ze Schwarzwald (oblast v jihozápadním Německu). Po dobu 5 let byli osvobozeni od placení daní. V té době se němečtí osadníci stali ve vesnici majoritou. Po prvním sčítání lidu na území dnešního Maďarska (1784-87) žilo

v Tarianu 317 rodin s 1556 obyvateli. Z toho bylo 405 reformovaných Maďarů (26%) a 1151 Němců (74%)[1]. Nastalo období poněmčování místních Maďarů a Slováků. Důkazem toho jsou i bohoslužby vedené v němčině.



Obrázek 3.1: Německé vesnice a města v Maďarsku

Na konci 18. století velké osidlování Němci, označováno jako „Schwabenzug“ (švábský průvod), skončilo. Malé skupinky nových přistěhovalců přišly do vesnice ještě v první polovině 19. století, jednalo se ale hlavně o Slováky, ojediněle pak o Maďary a Němce. Roku 1890 zde již žilo 2 038 obyvatel. V období industrializace začala přirozená asimilace původní německé kultury. Roku 1920 bydlelo v Tarianu 1 687 Němců a 314 Maďarů.

Po první světové válce proběhla silná maďarizace. Němci byli nuceni si svá jména přejmenovat na maďarská, výuka ve školách probíhala pouze v maďarštině a němčina směla být vyučována jen 2 hodiny týdně. 14. ledna 1946 začalo vysídlování Němců a Tarian bylo nuceno opustit 120 německých rodin a do jejich domů se přestěhovalo 72 maďarských rodin z Egerlövö (město na severo-východě Maďarska). Po válce se situace mezi Maďary a Němci začala pomalu uklidňovat a zlepšovat. V dnešní době žije v Tariánu přibližně 2 700 obyvatel z toho zhruba 80-85 % Němců.[12]

15.10. 1994 proběhly první volby do zastupitelstva místní samosprávy německé menšiny v Tarianu. Menšinová samospráva se dá přirovnat k české zájmové samosprávě. Členy zájmové samosprávy spojuje určitý společný zájem a mají právo na samostatné rozhodování o vlastních záležitostech. Německá menšinová samospráva se stará o organizaci oslav, kulturních akcí, společnou práci v kostele a má na starosti zahraniční partnerství s různými zahraničními městy. Snaží se o zachování kultury, tradic a německého jazyka. Její zásluhou se Tarian stal malebnou vesnicí a díky finanční pomoci z Německa byl renovován místní kostel.

3.1.2 Dorog

Město Dorog se nachází v severním Maďarsku, v župě Komárom-Esztergom. První dochované záznamy o městě pochází z 12. století. Na území dnešního města Dorog se německé obyvatelstvo dostalo v roce 1686. Na stavbu svých obydlí a domků jim posloužily dřevěné lodky, na kterých připluli. Tehdy připlulo prvních 16 rodin a průměrná rodina čítala mezi 4 až 5 osobami. V době jejich příchodu zde žilo velmi málo původních obyvatel a hustota osídlení byla velmi nízká. Němečtí osadníci měli proto možnost výběru pozemku a řídili se heslem „První, kdo přijde, pracuje, druhý už méně a třetí už má na chleba“. Díky tomuto mottu a hlavně své pracovitosti, houževnatosti a šikovnosti se stali vynikajícími zemědělci. Zaměřili se na pěstování vinné révy a sestavili lisy na víno, aby si usnadnili jeho výrobu. Ke své činnosti potřebovali různé nástroje, keramiku, látky, a tím se vypracovali i na výborné a zručné řemeslníky. Roku 1820 činil počet obyvatel v Dorogu 356. Všichni obyvatelé byli Němci. Ve škole se tedy mluvilo více německy než maďarsky. O sto let později se počet obyvatel zvýšil na 1966, z tohoto počtu tvořilo 70 % Němců.[5] Kolem roku 1920 se začíná situace měnit a hlavní skupinu přistěhovalců tvoří především Slováci a Maďaři, kteří sem přicházejí převážně za prací.

V letech 1941 žilo v Dorogu 8 500 obyvatel. Podíl německého obyvatelstva ovšem tvořil pouze 17 %. Důvodem snížení počtu obyvatel byla válka a také otázka kolektivní viny Němců po druhé světové válce. Němci byli vysídleni podle údajů získaných při sčítání lidu v roce 1941. Deportace Němců probíhala především po skončení druhé světové války (1945-46). 17. 7. 1945 byly na Postupimské konferenci schváleny Spojenými státy americkými, Velkou

Británií a Sovětským svazem odsuny Němců z Polska, Německa a Československa. Maďarská vláda označila vysídlení Němců jako odplatu za jejich kolektivní vinu za zločiny německého nacismu. Odsuny Němců zpět na území Německa měly být provedeny humánním způsobem a až na malé excesy tak skutečně proběhly. Původně měla být vysídlena celá německá menšina čítající asi 500 000 osob, ale nakonec se vysídlení dotklo asi 220 000 německých obyvatel v Maďarsku[9]. V té době sílila nenávist ke všemu německému. To znamenalo, že kdo měl německé jméno či se hlásil k německé národnosti, musel odejít.

První vlna vystěhování proběhla v roce 1941. Vše probíhalo v klidu, lidé se velmi rychle shromáždili a poté byli povozem odvezeni na nádraží a následně pak vlakem zpět do Německa. Na nádraží byly k vidění nápisy „Ať Bůh posvěť náš nový domov.“ Bohužel ve své původní vlasti v Německu nebyli Maďaroněmci vřele přijati a místní obyvatelé je hanlivě označovali za cikány. Oni samy cítili, že již nemají žádný domov. Konkrétně z Dorogu bylo vystěhováno 130 lidí. Mnoho Němců bylo uchráněno před vystěhováním, ale za cenu těžké práce v místních dolech. Cílem těch, kteří museli odejít, bylo město Marienberg ve východní zóně Německa. Vystěhování se týkalo hlavně mladých lidí, starší obyvatelé směli zůstat v Maďarsku, to ale vedlo k rozdělení mnoha rodin. Ti, kteří tušili, co se nevyhnutelně blíží, utíkali (od roku 1946) do města Wendlingen (jihozápadní Německo) v Rakousku.

Od té doby se Wendlingenu říká „malý Dorog“. Díky tomu se zhruba před deseti lety stalo toto město prvním partnerským městem Dorogu. Roku 2009 se stalo dalším partnerským městem Marienberg, které sloužilo jako nový domov maďarských Němců po nuceném odchodu po roce 1941. Od roku 1993 získali Maďaroněmci možnost založit menšinovou samosprávu a v Dorogu byla ještě téhož roku opravdu založena. Nyní zde již nežije tolik Němců, ale stále je to pro německou menšinu významné místo. Současný stav obyvatelstva dosahuje přibližně třinácti tisíc lidí, z čehož se k německé národnosti hlásí jen 4,2 % [5].

3.1.3 Baja

Město Baja se nachází na jihu Maďarska a jeho historie se začíná datovat zhruba někdy na počátku 14. století. Během 16. – 17. století zde probíhalo, jako na většině území Maďarska turecké plenění. Počátkem 18. století se přistěhovaly do města jen menší německé rodiny.

V dalších vlnách již přicházely celé, rozvětvené (širší) rodiny, tudíž i mnohem vyšší počet lidí. V každé etapě se počet příchozích rodin pohyboval mezi 7 – 11. Nejprve připluli do města Kolosci a pak pokračovali pěšky. Stejně jako v jiných městech příchodem nových německých osadníků, prudce vzrostla úroveň zemědělství, převážně vinařství a zdokonalila se i řemeslná výroba. Vesnice v té době byly úplně zničené a opuštěné, za což mohly nájezdy a drancování Turků. Němci hojně odcházeli do Maďarska za vidinou lepšího života, možností získat za zvýhodněnou cenu pozemky, půdu a domy a nižšími daněmi či úplnému osvobození od jejich placení.

Po druhé světové válce bylo odsunuto kolem 1 000 lidí. Jako sběrný bod sloužilo místní gymnázium. Dodnes jsou zde vzpomínkové tabule, u kterých každý rok na dušičky pokládají květiny. V poválečné době se nikdo raději k německému původu nehlásil, německý jazyk se přestal používat i v úzkém rodinném kruhu, což mělo za následek, že se ho ani později nikdo nechtěl učit. Změna přichází postupně až v 90. letech s přijetím zákona o menšinách v roce 1993. Tento zákon umožnil jako v ostatních městech s významnou německou menšinou založení menšnové samosprávy. Dnes žije v Baje asi 38 000 obyvatel, z čehož by měla být necelá 3 % Němců.

3.1.4 Soroksar

Soroksar již není samostatnou vesnicí, ale byl pohlcen rozrůstající se maďarskou metropolí Budapešť. Počet obyvatel této čtvrti se pohybuje v rozmezí 20 000 – 22 000, z čehož je 5 000 – 6 000 obyvatel německého původu a 200 – 300 mluví dodnes švábským dialektem. První němečtí osadníci přišli na pozvání Marie Terezie roku 1714. Díky zvláštním právům, které získali od Marie Terezie, si vystavěli kostel a měli vlastní tržnici, což v době okolo roku 1758 mělo v blízkém okolí jen 5 měst. V té době byl Soroksar vesnice ležící blízko dnešního hlavního města a měl ideální polohu pro svůj dynamický rozvoj.

Maďaroněmci prodávali mléko, vejčeka, mouku a vyhlášený soroksárský chléb. Téměř v každé ulici byl nejméně jeden pekař. Lidé si k němu nosili vlastnoručně vyrobené těsto, které jim pak upekli. Místní obyvatelé byli vynalézaví obchodníci. V zimě například používali velkou jámu vedle vesnice, kam navozili led z Dunaje, pak jámu zakryli a led později v teplém

počasí prodávali bohatým budapeštským rodinám. Led se uchovával v plechových nádobách, kde vydržel 3 až 4 dny. Obyvatelům Soroksaru se před válkou žilo velmi dobře. Bohužel ani Soroksaru se roku 1946 nevyhnul odsun Němců. To se týkalo zhruba 5 500 lidí, kteří byli odvezeni v 5 vlacích zpět do Německa. Později se ti, co byli vyhoštěni, snažili vrátit zpět, neboť Soroksar považovali za svůj domov.

3.1.5 Bacsbogot

První němečtí přistěhovalci přišli asi před 300 lety z Bádenska-Württemberska (Schwarzwald) za vlády Marie Terezie. Zpočátku osidlování této oblasti zde žili pouze Němci, postupem času přišli i Maďaři a Srbové. V roce 1837 zde byl postaven kostel. Každou neděli se konaly tři po sobě jdoucí mše, které vedly 2-3 faráři vždy v příslušném jazyce. Tento zvyk přetrvává dodnes a obyvatelé už mají svá místa v kostelních lavicích přidělená podle národnostní příslušnosti.

20. října 1944 přišli do Bacsbogotu Rusové a o rok později začal odsun Němců do Ruska. Tento odsun se mezi přeživšími maďarskými Němci nazývá „Malinkej Robot“. Z Bacsbogotu bylo nuceno odejít přibližně 100 Němců. Mezi lety 1947 a 1948 pokračovalo vystěhování Němců do východního Německa. S sebou si směli vzít jen jídlo na 3 dny a oblečení. Mnoho Němců se snažilo utéct do západního Německa, většinou však neúspěšně. Ti, kteří zůstali, nesměli mluvit německy, raději si pomaďarštili svá jména a ze strachu se raději neukazovali na veřejnosti. Dnes zde najdeme zástupce tří národností: Boněváky (Srbochorvaty), Maďary a Němce.

Kapitola 4

Identita

Identita je pocit prožívání příslušnosti k určitému společenství, s jehož hodnotami, normami či jinými rysy se lidé ztotožňují. Jan Průcha ve své knize Interkulturní psychologie dělí identitu na primordiální a instrumentální identitu. Primordiální identita se skládá z příbuzenských vztahů, mateřského jazyka, zvyků atd. Instrumentální identita je příslušnost k určitému společenství za účelem nějakého užitku a výhod.[18] Viera Bačová označuje pojem identita z hlediska „silné“ koncepce jako stejnost osoby v čase a stejnost osob tvořících sociální prostředí. „Slabá“ koncepce považuje identitu za měnící se podle situace, času, okolností a místa. Osobní identitu autorka definuje jako identitu, kterou představují více či méně uvědomované představy, mající o sobě osoba sama.[7] Identita úzce souvisí se zemí, kterou lidé považují za svou vlast a s jazykem, který dlouhodobě používají a přijali ho za svůj vlastní. Sebeuvědomění Němců v Maďarsku nelze nikterak sumarizovat, protože může být u každého jedince jiné. To, že se někdo hlásí ke svým předkům z Německa, či je člen německých spolků, ještě neznamena, že s Němci spojuje i svou identitu. První příchozí rodiny do Maďarska se dozajista považovaly pouze za německé. Maďarsko považovaly jen za zemi, kam se přesídlily za lepším živobytím. Postupně ale generaci od generace pocit čistého němečství vymizel. Potomci spojili svůj život s Maďarskem, které se pro ně stalo rodnou zemí. To potvrzují i odpovědi dvou dotazovaných.

„Cítím se jako Maďarka původem ze Švábska. Líbí se mi švábský dialekt, ale sama mluvím pouze německy. V přítomnosti ostatních Švábů se cítím jako Švábka, líbí

se mi tento pocit a moc mě mrzí, že tradice vymírají.“

(Danielne Pésci¹)

„Jsem Maďarka s německou krví.“

(Maria Miskovicz¹)

Obecně lze tedy říci, že lidé, kteří považují němčinu (švábštinu) za svůj mateřský jazyk a Maďarsko za svou rodnou zemi, se cítí být Maďaroněmci. Považují se jak za Němce, tak i za Maďary. Jak sami řekli, mají dvojí identitu. Jedná se především o starší generace, které se sice narodily v Maďarsku, ale doma, ve škole a v kostele mluvily německy. Po první světové válce se jejich postavení v tomto ohledu velmi zhoršilo. Nastala nucená maďarizace, na veřejnosti i doma museli hovořit maďarsky a změnit si svá jména, aby nezněla německy. Důsledkem je, že pozdější generace nemluví německy a už vůbec ne švábsky. Ve většině případů se s německým jazykem setkali až ve škole, ale jen se spisovnou formou, která se od švábštiny značně liší. Tito lidé tedy mluví maďarsky, narodili se v Maďarsku, mají maďarské partnery a přátele. Cítí se být už pouze Maďary, i když se ke svým německým předkům hrdě hlásí.

„V Dorogu není otázka identity tak silná, němectví pro nás znamená muzika a tancování. Šváby bych charakterizoval jako tancující a zpívající menšinu.“

(Melinda Kolonics)

V minulosti se Němci od Maďarů odlišovali především jazykem, v menší míře pak kuchyní a některými národními zvyky. Oba dva národy vyznávají křesťanství, v naprosté většině katolickou víru, v menší míře pak protestantskou. Také svátky, zvyky, obyčeje a ani dětské pohádky se příliš neliší. V dnešní době evropské integrace dochází k stírání rozdílů mezi zeměmi a kulturami, a tak rozdíl mezi Maďaroněmci a Maďary je dnes téměř neviditelný. U starší generace ho můžeme vypočítat už jen na švábském dialektu. Mladší Maďaroněmci se plně asimilovali. Rozdíl tvoří pouze původ.

„V městě Dorog se dnes nachází 20-30 pravých Švábů, kteří mluví švábským dialektem. S německým původem sympatizuje 50-100 obyvatel. V dnešní době už jen

¹Podrobnější informace o citovaných osobách se nacházejí v tabulce [A.1](#) v příloze

střední generace (lidé okolo 40 let) má kulturní povědomí a snaží se německou kulturu a jazyk udržet, mladá generace většinou ví, že byl za války odsun Němců z Maďarska, ale více je nezajímá.“

(Melinda Kolonics)

„Starší generace lpí na dvou elementech jejich identity, kterými jsou jazyk a lidová kultura. Označují se jako Švábové. Mladá generace se dělí na dvě části. První má povědomí a znalosti o německé kultuře a jazyku (Träger ungarndeutscher Doppelidentität - nositelé německomaďarské zdvojené identity). Druhá se plně asimilovala, stali se Maďary. Nejdůležitější prvek etnické identity je jazyk. Komunikace je základ a pro Němce je jazyk nutnost - vyjádření uvědomění si vlastní identity. Od školky se učí v němčině písně, rýmováčky a rozpočítávadla. Ve školách se dále mimo němčiny učí i dějiny a kulturu německého národa. Nejenom škola, ale i rodina formuje národní uvědomění. Dnes mladí lidé opouštějí vesnice a odcházejí do měst, kde už žádné tradice a zvyky nedrží.“ [1]

4.1 Náboženství

Naprostá většina obyvatel Maďarska vyznává katolickou víru. Katolická víra je typická jak pro Maďary, tak i pro maďarské Němce. Díky stejnému náboženskému vyznání Němců i Maďarů neprobíhaly nikdy žádné spory a rozepře, pouze ohledně jazyka, v kterém se mají vést mše. Z hlediska víry se ani dnes Maďaroněmci nevyčleňují vůči Maďarům, proto vyznávání určitého náboženství pro určení jejich identity není nijak důležité.

V maďarskoněmeckých městech (Tarian, Baja, Bacsbogot, Soroksar, . . .) odpovídá rozložení věřících celostátnímu průměru. Největší počet Maďaroněmců se hlásí k římskokatolickému vyznání a jen malá část jsou protestanti. V Tarianu po vysídlení Němců požadovali Maďaři bohoslužby pouze v maďarštině. Od roku 1958 se koná jednou za měsíc bohoslužba v němčině nebo je vedena dvojjazyčně. V dnešní době by však většina obyvatel Tarianu uvítala pravidelné mše v němčině. Ve městě Baja je vedena mše v německém jazyce jedenkrát týdně a taktéž v důležité svátky, kdy se koná v obou jazycích. Farář v Baje je Šváb původem z města Nadwar (městečko nedaleko Baji). V Soroksaru byla do roku 1904 sloužena

Rok	Katolíci	Evangelíci	Reformovaní	Židé
1758	2789	0	0	0
1835	3604	11	2	1
1851	3908	5	2	7
1875	5193	17	2	146
1879	5297	11	53	163

Tabulka 4.1: Zastoupení věřících v Soroksaru

mše pouze v německém jazyce. Od tohoto roku až dodnes se mše konají již jen v maďarštině, pouze 4x do roka jsou v němčině. V Bacsbogotu se vedou mše v maďarštině, němčině a i srbochorvatštině.[2]

4.2 Tradice a zvyky

Německé zvyky a tradice dnes už pro mnoho maďarských Němců nejsou příliš důležité. Postupnou asimilací s maďarským obyvatelstvem zanikají a Maďaroněmci se ani příliš nesnaží o jejich zachování nebo obnovení.

„Tradice již vymírají. Ženy s německým původem a jménem si vezmou Maďara a tím i jeho jméno. Jejich děti tedy nic neví o svém původu a většinou není ani žádná snaha jim to sdělit. Jediní, kdo se snaží o zachování nějakých tradic, jsou lidé z místních menšinových vlád. Ti pořádají besedy ve školách, kde vyprávějí jejich historii.“

(Danielne Pésci)

Se zvláštním zvykem se můžeme setkat v malé vesničce Nadvar, kde se na začátku 20. století v adventním čase koupil obrázek svaté rodiny. Většinou se u něho modlily jen ženy. Obrázek putoval od rodiny k rodině, kde zůstal vždy jen omezenou dobu. Dříve se považovalo za čest získat o Vánocích alespoň na malou chvíli do svého domu tento obrázek. Zvyk se

dodržuje dodnes, ale s tím rozdílem, že obrázek putuje jen asi po čtyřech domácnostech, které jsou ochotny stále tento zvyk udržovat.

K tradicím se také řadí pohádky. Dřív se vyprávěly jen německé pohádky, bajky o zvířátkách, legendy a příběhy vyprávěné babičkami. V dnešní době existují již jen příběhy namixované z maďarských, německých, ale i cizích pohádek. Mezi dřívější zvyky patřilo i nošení kroje. Bohužel do dnešní doby se žádný typický maďaroněmecký kroj nezachoval. Ve městě Bacsbogot začal místní spolek s obnovou krojů v roce 2002. Původně vlastnili kroje pouze vymyšlené, ale časem se podařilo ušít původní kroje podle nalezených, dobových fotografií. [2]

„Dnes se nejvíce zvyků a obyčejů dodržuje v německých rodinách v podobě různých slavností, písní, rčení a her. Mladá generace se cítí svázaná s tradicí obou zemí, naproti tomu starší jen s tou německou“

(Melinda Kolonics)

Mezi významné tradice a zvyky lze zařadit i svatby, které probíhají v každé zemi, v každém městě, obci a vesnici zcela odlišně. Ve městě Bacsbogot začíná pravá švábská svatba v sobotu v 10 hodin dopoledne. Vše začíná pochodem z ženichova domu k domu nevěsty, kde nevěsta s kamarádkami ozdobí svatebčany a pozvané větvíčkou rozmarýny s malou mašličkou. V čele průvodu jde nevěsta s doprovodem následována ženichem taktéž s doprovodem, následují je neprovdaná děvčata, kmotři, rodiče, muzikanti a ostatní hosté. Průvod nejprve směřuje na radnici, kde proběhne oficiální sňatek. O hodinu později svatba pokračuje v kostele, kde se koná církevní obřad. Po obřadu se celá společnost přesune do kulturního domu. Ženich s nevěstou se postaví vedle sebe před vchod a hosté jim přejí štěstí. Svatební hostina začíná slavnostním obědem, který se skládá z vepřového paprikáše, který je ovšem typickým maďarským jídlem a sladkých koláčů.

Odpoledne tančí ženich s nevěstou waltz a poté se mohou přidat i ostatní hosté. Vše trvá zhruba do šesti hodin, kdy se začne podávat večeře. Nejprve si svatebčané mohou pochutnat na kuřecí polévce s nudlemi, pak kuřecím paprikáši, na vídeňském řízku, sekané a na závěr na něčem kyselém (např.: salát, zelí, okurka, paprika). Místo českého zvyku krájení dortu nevěstou a ženichem se na tradiční švábské svatbě krájí koláč na hranaté kousky. Během

pozdního večera se nevěsta převlékne do červených šatů, posadí se na židli a za ní stojí vyvolávač, který se snaží prodat nevěstu za co největší sumu peněz. Peníze se vybírají do hlubokého talíře, který se po naplnění vysype do síta. Síto drží matka nevěsty stojící vedle ní. Po vybrání dostatečné sumy peněz tančí nevěsta s dárci tradiční tance; polku, valčík i maďarský lidový tanec čardáš.

Ke zvykům shodnými s českými patří rozbití talíře. Počet rozbitých kousků symbolizuje, kolik budou mít manželé dětí, v případě, že se talíř nerozbil, někdo z přítomných ho rozdupe. Během večera dostávají ženich s nevěstou dárky pro své první dítě. Většinou se jedná o nějakou maličkost, která ale musí být zabalená v co největším počtu papírů. Ten, kdo daruje onen dárek, pak tancuje s nevěstou a ženich mezi tím rozbaluje. Čím více papírů, tím delší rozbalování a tím i delší tanec. Všechny pokrmy a pochutiny má na starosti pouze jedna kuchařka. Den před svatbou, tedy v pátek, je zabíjačka. V tento den se také šhubaly slepice a ostatní drůbež. Večer se vaří a peče. V tento čas přicházejí také kmotři s prvními dárky pro budoucí novomanželé, poté mohou předávat dárky i ostatní. Dary přebírají rodiče novomanželů, kteří je zamykají do světnice.[2]

4.3 Slavnosti a festivaly

Slavnosti a festivaly dnes tvoří jeden z nejvýraznějších prvků maďaroněmecké identity. Lze souhlasit s Karlem Manherzem[11], který Maďaroněmce označil jako „zpívající a tančící národ“. Zábava, veselí a sdružování hraje pro Němce v Maďarsku velmi důležitou roli, při udržování a podpoře jejich etnického povědomí. Od maďarského obyvatelstva se odlišují dodržováním určitých svátků a festivalů.

Snad všichni Maďaroněmci se účastní na začátku února švábského plesu. Koná se v každé vesnici i městě a často na něj zavítají i návštěvníci z německých partnerských měst. Na uvítanou dostanou hosté skleničku alkoholu a větvíčku rozmarýny, kterou si dají do klopky. Rozmarýna je symbolem čistoty a soudržnosti. K tomu se váže pověst, že když děvče z celého srdce milovalo nějakého chlapce, dalo mu do klopky větvíčku rozmarýny jako symbol své lásky. Bál začíná průvodem účastníků, který tvoří kulturní a umělecké skupiny. Po průvodu se rozezní maďarská hymna a pak maďaroněmecká, následuje tanec, zábava a obdivují se krásné

ženské kroje. V 11 hodin večer začíná dražba rozmarýny, které se účastní velké množství lidí. Výnos z dražby se může vyšplhat až na 70 000 forintů (zhruba 8235 Kč). K měsíci únoru také patří tradiční masopustní průvody.

Další oslavy přicházejí v době Velikonoc a následně pak 1. května, kdy se v každé vesnici staví májka. V naprosté většině maďarskoněmeckých vesnic a městech se setkáme se slavením Letnic. Oslavy ale probíhají rozdílně. Například v Tarianu se v tomto období koná trh lidových řemesel. Mladí lidé se naučí některému z řemesel, které pak veřejně předvádějí. V Tátu se zase koná třídení městský festival. Poslední den tohoto festivalu probíhá švábský den, kdy tamní sbor s taneční skupinou vystupuje ve švábských krojích. V průběhu srpna se pořádají slavnosti hudby, tedy festivaly, na kterých vystupují místní, ale i zahraniční pěvecké, taneční a hudební skupiny. Většinou trvají několik dní.

15. srpen je nejdůležitější svátek v městské čtvrti Soroksvár. Oni sami ho označují za „Den Soroksváranů“, neboť v tento den roku 1994 se Soroksvár stal opět samostatným 23. okrskem města Budapešť, (předtím spojen s 20. okrskem). V tento den se koná poutní cesta vedená po Soroksváru.

Každý rok probíhá na konci září vinobraní a jednou za dva roky se koná i s průvodem. Měsíc říjen je ve znamení zabíjaček. Ženy vše připraví a večer se sejde celé široké příbuzenstvo. Paní domu uvaří masovou polévku, ovar, klobásy a plněné zelí. Při odchodu ještě každý dostane malou pozornost, kterou si odnese domů. V období adventu se pořádají vánoční trhy, na kterých děti nabízejí své výtvary vyrobené ve školce a škole. Dobrovolníci z kulturních spolků nabízejí svažené víno a tradiční vánoční pečivo. Děti v době Vánoc účinkují v divadelních představeních konaných v kostelech. Je samozřejmostí, že celé představení je v němčině. Některé zvyky již zanikly jako draní peří, trhání kukuřic a jejich následné loupání a jiné ožívají jako Elisabeth-Katharinský den, který se slaví v listopadu v podobě plesu.

4.4 Maďaroněmecká gastronomie

Z hlediska sebeurčení pro Maďaroněmce není důležité, co a jak vaří. V dnešní době Maďaroněmci neodlišují svou kuchyň od maďarské. Mezi oblíbená jídla mladší generace patří pizza,

hranolky a těstoviny. Přesto lze v tradičních maďaroněmeckých pokrmech nalézt prvky kuchyně německé a částečně i maďarské. Mezi hlavní ingredience patří mouka, brambory, zelí a fazole. Maďaroněmci převzali z maďarské kuchyně především zeleninu. Svá jídla obohatili o papriky rajčata, melouny, dýně a kukuřici. Pokrmy nebyly nijak rafinované, hlavní bylo, aby byly rychle připravené a dodávaly co nejvíce energie, aby lidé vydrželi dlouho pracovat. Jelikož byli dříve maďarští Němci především zemědělci, téměř všechny potraviny si vypěstovali sami. Jen koření a občas i maso si museli kupovat. Typický týdenní jídelníček můžeme vidět v tabulce 4.2.

V dobách, kdy se Němci usazovali v Uhrách, platilo, že polévky se jedly už k snídani. Ta samá polévka pak byla součástí oběda. Nejznámější pokrmy jsou bramborová kaše s knedlíky, fazolová polévka, plněné zelí, fazolový salát, pečené maso s fazolemi a knedlíky nebo s bramborem.

„V sobotu večer se vždy uvařila na snídani fazolová polévka. Část fazolí se vyndala a jedla se s šunkou k večeři. V půl sedmé ráno se vždy snídala nějaká polévka a něco k ní, například nekynuté placky, které se skládaly jen z mouky, vody, tuku a kapky mléka. Od sedmi hodin se už pracovalo na poli. Na poli byl vždy k dispozici nějaký chléb, vejce a marmeláda. V pět hodin se konala večeře. Maso se jedlo jen 2x týdně, uprostřed týdne a o víkendu.“

(Szeibert Mihály)

„Jím to, co mi chutná. Mezi typické švábské jídlo řadím fazolovou polévku, knedlíky, plněné zelí, které se už podává pouze na oslavách a koblihy.“

(Maria Miskovicz)

Z dřívějších tradičních německých pokrmů do dnešní kuchyně patří hlavně fazole, které se upravují na různé způsoby a připravují se z nich polévky, hlavní chod nebo přílohy. Další typickou pochoutkou je plněné zelí, bez něhož se neobejdou žádné významné slavnosti a festivaly. Stále se také ještě v mnoha rodinách vaří knedlíky. Podávají se s masem nebo špekem. Na rozdíl od minulosti, kdy se maso objevilo na talíři jen vzácně a knedlíky se jedly buď samotné, nebo se zelím. Ze sladkého pečiva se pekly koblihy a štrúdl, který se připravoval jak na sladko tak i na slano.

Pondělí	den nudlí
Úterý	den zelí
Středa	den masa
Čtvrtek	den knedlíků
Pátek	den fazolí
Sobota	den brambor
Neděle	den svátečního jídla

Tabulka 4.2: Typický jídelníček maďarských Němců

„Dříve se do štrúdlu dávalo vše možné, například zelí, zelenina, mák, oříšky. Těsto na štrúdl bylo 1 mm tlusté a po rozválení pokrývalo celý kuchyňský stůl.“
(Sebastian Ott)

V současné kuchyni najdeme i pokrmy maďarského původu jako je vepřový nebo bramborový paprikáš, plněná paprika a další. Naopak Maďaři i Srbochorvaté obohatili svoji kuchyni o německý recept na velké knedlíky se zelím.

„Mezi jídla převzatá z maďarské kuchyně patří vepřový paprikáš, bramborový paprikáš, slepičí papriková polévka, plněná paprika s rajskou omáčkou a lečo.“
(Sebastian Ott)

Mezi speciality ve městě Bacsbogot patří kyselá kaše s vejci a vaječný paprikáš. Základ tohoto pokrmu tvoří cibule, sádlo a voda. Vše se povaří a na závěr se přidá rozšlehané vajíčko a sůl. Vaječný paprikáš se podává s chlebem. Další specialitou je zelný salát s křidélky, husími žaludky a srdci. Pokrm se jedl hlavně v období zabijaček, které se většinou konaly na podzim a vždy v sobotu. Pekly se škvarky, játra i krev a k tomu se tradičně přidávalo zelí a chléb[2].

4.5 Školství

Vedení dětí k dějinám, jazyku a kultuře původní vlasti by měla do určité míry obstarat škola a pak také rodiče. Právě výuka v menšinových školách by dozajista vedla k velkému

rozmachu povědomí o německém národu a jejich příslušnosti k němu. V dnešní době sice existují menšinové školy, kde probíhá výuka v němčině, pro většinu dětí ale zůstává němčina cizí jazyk, který nehraje v jejich etnickém sebeurčení žádnou roli. To je způsobeno i faktem, že jazyk nehraje pro Maďaroněmce v otázce určení identity téměř žádnou roli. Menšinové školy by lépe posloužily svému účelu, kdyby zde například probíhala výuka historie příchodu Němců do Maďarska. V současné situaci nestačí pouze výuka klasických předmětů v němčině.

3 typy menšinových škol:

- učí se v maďarštině a němčina se vyučuje pouze jako cizí jazyk
- výuka je vedena dvojjazyčně, humanitní předměty jsou vyučovány v němčině
- všechny předměty se vyučují v němčině, kromě maďarštiny a literatury

Jak se vyvíjely menšinové školy, lze dobře ukázat na historii školství města Tarian. V Tarianu se již v roce 1753 nacházela katolická škola. Ta byla během 2. světové války zničena. Roku 1953 byla postavena nová škola o čtyřech místnostech a kvůli vysokému počtu dětí byla škola rozšířena o další tři místnosti. 1985 byla vystavěna nová školní budova o osmi třídách. Mezi roky 1994 – 2001 byla malá část základní školy renovována a byla rozšířena o další čtyři učebny. Místní základní škola je dvojjazyčná s dominancí němčiny. V Tarianu probíhá výuka v němčině už od roku 1737 a trvala do roku 1937. Maďarské děti navštěvovaly vlastní školu, kde byla vedena výuka v maďarštině. Od roku 1938 se výuka sjednotila a byla vedena dvojjazyčně. Mezi roky 1941– 44 se vrátila němčina jako jediný vyučující jazyk. O čtyři roky později byly školy zestátněny a povolena pouze maďarština. Na přelomu roku 1957 a 1958 je dovolena výuka němčiny, ale jen v rámci dobrovolných hodin navíc. Od roku 1970 byla už němčina zahrnuta do studijních plánů a byly vydány nové učebnice němčiny. O sedmnáct let později se zahájilo dvojjazyčné vyučování. Němčina se začala prosazovat i na základní škole, také proto, že školní slavnosti jsou vedeny v obou jazycích. Po ukončení základní školy mohou studovat dvojjazyčné gymnázium a následně složit maturitu ve dvou jazycích.

První partnerská škola města Tarian byla v městě Halle (region Niedersachsen, jižně od Hannoveru), kam děti ještě stále jezdí na šestnáctidenní tábor. Další partnerská škola se nachází ve Staufenbergu (tataž oblast), kde se žáci a učitelé tak vzájemně spřátelili, že

o prázdninách uspořádali pobyt v moravském městě Třebová (Trüba). O výměnné pobyty se zasloužila bývalá ředitelka základní školy Theresia Klinger. S jiným pojetím výuky němčiny se lze setkat ve městě Dorog, kde se němčina vyučuje jako cizí jazyk. Výuka začíná již na základní škole a žáci se jí mohou věnovat i na místním gymnáziu. Na gymnáziu Fridricha Schillera ve městě Pilisvorosvár probíhá výuka pouze v němčině, s výjimkou maďarštiny a maďarské literatury.

Mnoho žáků zakončí studium němčiny zkouškou a po úspěšném složení získá certifikát (Sprachdiplom), který dokládá schopnost daného člověka hovořit a rozumět německému jazyku. Tento diplom lze například získat ve vzdělávacím středisku (Bildungszentrum) ve městě Baja. V Baje a i v Tátu se už od školky mluví německy a maďarsky. Děti se zde mohou naučit maďarská a německá říkadla, básničky, písničky a rýmováčky. Od šesti let děti navštěvují základní školu, která má pouze osm tříd. V Baje mohou dále pokračovat na gymnáziu nebo odborně zaměřené škole s rozšířenou výukou německého jazyka. V městečku Tát vyučuje němčinu šest učitelů, kteří jsou švábského původu. S výukou švábštiny se na školách v Maďarsku nesetkáte. [2]

„I na dvojjazyčných školách se němčina vyučuje jako cizí jazyk, není 50:50, maďarština je silnější. Dialekt švábštiny vymře do deseti let, protože jím již nikdo nemluví a na školách se vyučuje pouze spisovná němčina.“

(Josef Manz)

4.6 Spolky a organizace

Druhý z nejdůležitějších aspektů maďarské etnicity tvoří spolky a organizace. Právě možnost založení menšinových samospráv, organizací a zájmových spolků významně vedlo k podpoře maďaroněmecké identity. Dodnes můžeme v každé vesnici, obci i městě s větším procentem zastoupení maďarského obyvatelstva nalézt pět až šest různých spolků a organizací. Je s podivem, že v dnešní době všeobecné asimilace se tyto spolky těší velké oblibě, a to i mladé generace. Členství v těchto spolecích výrazným způsobem utužuje u střední i mladé generace etnické povědomí o příslušnosti k německé národnosti.

4.6.1 Zájmové spolky

Prvním spolkem v Tarianu byl Spolek přátel (Freundkreis). Spolek nyní čítá 100 – 200 členů. Jeden z cílů, které si stanovil, je starat se o německou kulturu. Spolek přátel Tariánu znovu obnovil křížovou cestu, nacházející se na okraji města Tarián. Sídlí zde také menšinová vláda, která si stanovila za cíl udržení německé tradice a jazyka, a proto se snaží vzbudit národní uvědomění již u co nejmenších dětí.

„Zemská menšinová samospráva je financována od státu, od župy a zkouší i EU. Pro financování státem musí předložit výkazy za uplynulý rok a poté dostane bodové ohodnocení, na jehož základě mohou obdržet až 500 000 forintů. Peníze přerozdělují dále spolkům.“

(Maria Miskovicz)

K tarianským spolkům patří i Stréhliho kapela a Německý pěvecký sbor. Kapela i sbor byly založeny 3.5.1995 a čítaly pouze 14 členů. Dnes už se počet členů vyšplhal na 120. Hudební tradice zde přetrvává více jak 100 let a již čtvrtá generace ji uchovává a rozvíjí. Dříve se ve sborech angažovaly jen ženy, nyní už se zapojuje i mnoho mužů. Jedním z členů je i známý maďarskoněmecký básník Josef Mikony. V repertoáru sboru jsou německé, maďarské a švábské písně. Kapely hrají „Schrummel Musik“, neboli švábskou muziku. Ve vesnici působí také úspěšná divadelní skupina (Laientheatergruppe), která má v repertoáru především hry od bratří Grimmů.

V Soroksaru sídlí hned několik spolků a organizací. Jedním z nich je Maďarsko-německý kulturní spolek založený v roce 1999. Jeho cílem je vytvoření německé autonomie na území Budapešti, zachování německé kultury, podpory jazykového vzdělávání ve školách i školkách a snaha o kulturní informovanost německé mládeže. Za velmi důležitý úkol si stanovili připomenutí obětí odsunu maďarských Němců ze Soroksaru do Německa. Druhým významným spolkem je Nezávislý spolek Soroksárských Švábů, který vznikl 22. dubna 2002 a má zhruba 37 členů. V čele spolku stojí předseda Zwick József. Mezi cíle se opět řadí oživení německé kultury, náboženských tradic a zvyků, posílení identity a budování partnerských kontaktů s německy mluvícími zeměmi. Mezi zájmové organizace se řadí vyhlášený spolek Veselých

Soroksárských dřevorubců (Holzhackerburschen), který byl založen v roce 2001. Jejich vystoupení jsou vyhledávaná pro svou veselost a komičnost a jejich obliba roste nejen v celém Maďarsku, ale již i v Německu. Tanečníci vystupují v pravých bavorských krojích s humornou bavorskou choreografií a tance jsou proloženy vtipnými scénkami.

Nelze opominout další taneční skupinu Německou národní taneční skupinu, také ona se snaží o znovuoobnovení německé tradice, tím že předvádí tradiční lidové zvyky, německé a maďarské tance. Často je doprovází Soroksárský mužský pěvecký sbor, který existuje již přes 17 let a založila ho paní Hilda Mérei. Později převzala vedení Krisztina Weissnavas a dnes zaznívají jejich německé lidové písně na srazech a setkáních po celé zemi.

Melinda Kolonics je předsedkyní zemské menšinové samosprávy města Dorog a díky její iniciativě byl založen dětský sbor, který má nyní přes 17 členů. Pravidelně se scházejí dvakrát týdně a o jejich vystoupení je veliký zájem. Na programu mají německé písně, při kterých je doprovází německá dechovka, a jsou oblečeni do stylových vlastnoručně ušitých krojů. V Dorogu také působí Spolek přátel (Freundeskreis), jehož členové udržují a navazují přátelské vztahy s ostatními německými městy, pořádají různé programy, schůzky a výměnné pobyty pro gymnazisty.

Ve městě Baja funguje jako v naprosté většině maďarskoněmeckých měst mnoho tanečních, pěveckých a hudebních spolků, na jejichž financování v podobě dotací a grantů se podílí nejenom vláda, ale i partnerská města. Díky této podpoře narůstá počet spolků, zájmových skupin a jejich členů.[2]

„Německé spolky zakládají taneční skupiny a kapely hlavně kvůli penězům. Dostávají na ně totiž velké příspěvky od státu.“

(Manz Josef)

4.6.2 Politické organizace

Zemská samospráva Maďaroněmců (Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen) LdU představuje politickou a kulturní reprezentační jednotku Němců v Maďarsku. Organizace vznikla na základě zákona o menšinách z roku 1993. Cíl, který si LdU předsevzala, je zachování a udržení jazyka, historických a kulturních tradic a zvyků a identity Němců v Maďarsku. Hlavním

spojujícím a rozvíjejícím prvkem je zde mateřská řeč. K tomu má přispět výuka německého jazyka v maďarských školách a také partnerství a společné programy s Německem.

„LdU původně nechtěla být organizací politickou, ale kulturní. Snažila se pouze o revitalizaci švábské kultury a jazyka, což se Maďarům nikdy nelíbilo.“

(Manz Josef)

Další organizace:

- Haus der Ungarndeutschen Landesrat der ungarndeutschen Chöre,
- Kapellen und Tanzgruppen Verband
- Ungarndeutscher Autoren und Künstler Bund
- Ungarndeutscher Schulvereine Jakob Bleyer Gemeinschaft Stiftung und Redaktion Neue Zeitung St. Gerhards Werk e.V.
- GJU - Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher
- Radio Fünfkirchen,
- Deutschsprachige Redaktion
- Unser Bildschirm Deutschsprachiges Fernsehprogramm ELTE
- Ungarndeutsches Forschungs und Lehrerbildungszentrum Lenau-Haus

4.7 Partnerská města

Mnohá města v Maďarsku, kde žije velké procento obyvatel německého původu, udržuje kontakty se svou původní vlastí Německem. Tato možnost otevřela dveře vzájemné spolupráci, návštěvám a výměnným pobytům s německými městy. To velmi pomohlo rozšíření němčiny, vědomostí o Německu a obnově kontaktů s původní vlastí. Udržování kontaktů s Německem

určitě vede posílení maďaroněmecké identity. Na druhou stranu jejich identita bývala silnější, i když dříve žádné spolupráce s partnerskými městy nefungovala. To lze ale přisoudit dnešnímu trendu asimilace.

Partnerskými městy Tarianu jsou Staufenberg (od 26. 4. 1990), Kirchberg (1999), Hattstadt, Gerlingen a francouzský Veosul. Díky spolupráci s těmito městy a jejich finanční pomoci se v Tarianu vybudoval dětský tábor, rehabilitační centrum a byla zavedena kabelová televize. Skoro každá druhá rodina ve vesnici má německé přátele, známé nebo příbuzné. Baschamals udržuje kontakty s německým městem Backnang (vedle Stuttgartu). Místní škola pořádá výměnné pobyty s tamním gymnáziem. Ve městě Tat také probíhají týdenní výměnné pobyty v Rakousku a Německu, kde žáci bydlí v tamních rodinách. Soroksar stále udržuje kontakty s městem Nürtigen. Spolupráce však nepřináší očekávané výsledky, je zatím komplikovaná a zůstává pouze na úrovni starostů.^[2]

„Nám starousedlíkům to nič nepřináší a mladí s tím neumí pracovat, neumějí z toho získat žádné výhody.“

(Otto Sebastian)

Kapitola 5

Jazyk

Jak již bylo uvedeno, tvoří jazyk jeden z hlavních prvků určující etnicitu dané etnické skupiny, národa. Je tedy vhodné objasnit, co to jazyk je. Martin Soukup definuje jazyk takto:

„Jazyk je systém znaků a pravidel, které mluvčí používá při komunikaci, která může mít mluvenou nebo psanou podobu.“ [19, s. 91]

Jazyk slouží k vzájemnému porozumění a jasnosti v oblasti sociálních vztahů. V některých případech je velmi těžké odlišit jazyk od dialektů. Každý oficiální jazyk musí být kodifikovaný, musí mít pravidla spisovné formy. V Evropě je uváděn počet 225 kodifikovaných jazyků. Celosvětově je zhruba 40 000 etnolingvistických skupin. Němčina splňuje kritéria jazyka a je nejrozšířenějším jazykem v Evropě (zhruba 105 miliónů mluvčích). O švábském dialektu lze hovořit jako o etnolektu, tedy nářečí určité etnické skupiny.[17]

Vzhledem ke své integrující síle hraje jazyk ústřední roli při utváření inter-etnických vztahů a budování etnické identity. Mateřský jazyk je považován za nejdůležitější prvek etnické identity a je především odpovědný za soudržnost etnické skupiny. Konflikty mezi majoritou a minoritou jsou nejvíce patrné v používání jazyka. Leoš Šatava ve své knize *Jazyk a identita etnických menšin* pojednává o vlivu jazyka na etnicitu.

„Za hlavní znak etnicity bývá (zejména v evropském kontextu) obvykle označován jazyk, považovaný i za „kulturní kapitál“ etnika. V dané souvislosti je role jazyka

nedílně propojena i s ideologiemi a politickými snahami, resp. dějinami lidstva vůbec. Jednoznačná vazba etnicity a jazyka však není ani v evropských podmínkách absolutní. S prosazením se praxe „volného“ přihlášení se k etnické příslušnosti navíc vlastně není znalost příslušného jazyka teoreticky ani nutná; ve skutečnosti však jazyk hrál a hraje ve většině případů silnou (i emoční) roli. Proto se někdy v dané souvislosti hovoří i o „filologickém nacionalismu“ či „etnicky definovaném jazyce.“ [20, s. 37]

Používání určitého jazyka je základem pro pocit sounáležitosti a pro konstrukci identity.

5.1 Švábský dialekt



Obrázek 5.1: Šest oblastí ve kterých se vyskytovali Dunajsko-švábské dialekty

Dnešní švábština používaná v Maďarsku obsahuje převzatá slova z maďarštiny, a to hlavně z oblasti zemědělství a kuchyně. Maďarští Němci používají hodně německých slov, která mohou znít archaicky. Německému mluvčímu zní švábština jako mix jihozápadních německých dialektů zhruba z počátku 18. století. Nelze říci, že švábština je v celém Maďarsku stejná.

Každá část území, město i vesnice má své specifické názvy, odlišné výrazy či výslovnost. Švábské dialekty představují jazykové ostrovy. Tyto dialekty vznikaly smícháváním různých nářečí, na jejich vznik působily také přechodné sociální a kulturní jevy a vývoj v čase. V šesti oblastech, ve kterých pobývali Němci, (severozápad Maďarska – maďarské centrální hory; oblast Švábské Turecko – jižní Maďarsko; region Batschka – na území dnešního Srbska a Maďarska; region Slawonien – na území dnešního východního Chorvatska; region Banát – dnes částečně na území Srbska, Rumunska a Maďarska; město Satu Mare – severozápad dnešního Rumunska), bylo za druhé světové války téměř 500 německy mluvících osad se silným podílem německého obyvatelstva. Kromě několika výjimek se v těchto oblastech mluvilo dialekty, které vznikly z původních dialektů dlouhým přizpůsobováním a smícháváním. V první fázi vzniku těchto dialektů se z různých nářečí v rámci vesnické komunity vytvořilo homogenní místní nářečí se sotva znatelnými rozdíly.

Ve druhé fázi následovalo rozšiřování nářečí do přilehlých obcí, které vedlo k velkému prostorovému rozšíření. Tak došlo do určité míry k používání společného dialektu v celé oblasti. Druhá fáze však nemohla být zcela dokončena, protože švábské vesnice byly kvůli přesídlování a vysídlování zmenšovány a částečně zanikly.

V této době se hojně používalo kromě švábského dialektu také nářečí bavorské, francké a hessenské. Ve většině německých osad se tu díky vlivu bavorské komunity mluvilo bavorsko-rakouským dialektem. Na východ od oblastí Donauknie, Tschepeler Insel, Ofner Bergland, Schildgebirge se mluvilo obecně středo-bavorským dialektem (Muatta), na západě (Buchwald, část Schildgebirge) však středo-bavorským dialektem (Muida). Dlouhé aa místo ei (například ve slově *Staan*, der Stein, kámen) se přičítá vlivu vídeňského dialektu. V okrajových oblastech se hovořilo franckými dialekty. Jižně od Budapešti, v Hartau, došlo ke smíchání bavorsko-švábsko-falckého dialektu.

V oblasti Švábského Turecka (jižní Maďarsko) převládal kromě švábského, bavorského a východofranckého dialektu ještě porýnsko-francký[13]. Severně ležící město Švábského Turecka, Tolnau, patří k oblasti, kde se používal hessenský dialekt. Např. slovo *Garten* (zahrada) tu bylo nahrazeno slovem *Goate*. V jižně ležícím městě Branau se mluvilo tzv. „Stiffoler“ dialektem. Např. místo věty: *Ich kann trinken* (můžu pít) se tu používalo *Ich kann getrenk* nebo místo slova *Mädchen* (dívka) se používalo slovo *Mäderje*. Bavorsko-rakouský hovorový

jazyk (zejména města Fünfkirchen, Petschwar), který platil pro obyvatele celé oblasti jako standardní, zastavilo působení franckého dialektu.

V oblasti Batschka (území mezi řekami Dunajem a Tisou) převládaly falcké a bádenské typy dialektů. Charakteristickými vlastnostmi falckého dialektu jsou například slovesné tvary: I han gfroot místo Ich habe gefragt (požádal jsem), Ich senn komm místo Ich bin gekommen (já jsem přišel). V oblasti Batschka byla zastoupena také maďarská a jihoslovenská slova. V nejstarších osídleních Batschka, v Neudorf na Dunaji, se mluvilo jihozápadním švábským dialektem se zachováním starých dvojhlásek a švábských zdvojnásobných koncovek-le.

V dialektech z regionu Slawonien se objevilo mnoho švábských prvků, ale nalezneme zde i některé rýnsko-francké. U Osijeku existují mimovokální závěrové souhlásky: saage, frooge (sagen - říkat, fragen - ptát se). Mluvílo se tu švábsky: du bisch, du hosch - znamená du hast (ty máš), er isch nebo er is - znamená er ist (on je).

V Banátu se mluvilo východofranckým dialektem. Ve slovech se tu vyskytuje zdvojnásobná koncovka la-, např. Vegala, znamená Vögelchen (ptáček). V Banátu se porýnsko-falcký dialekt postupně stal lingua franca všech osadníků. Z lucemburských, hessenských, švábských, bavorských a alemánských dialektů zbyly pouze pozůstatky tvarů. Některé severo-francké dialekty s typickou koncovkou -st vznikaly v prvním osídlovacím období spolu s příchodem přistěhovalců z jižní hessenské jazykové oblasti.

Jazykové oblasti na jih od města Werschetz (Srbsko) patřily k rakouským vojenským oblastem. Velení rakouských důstojníků a úředníků státní správy silně ovlivnilo jazyk osadníků. Podobně byla všechna dřívější německá města v jižních Uhrách vystavena jazykovému působení z Vídně. Proto měla města Fünfkirchen, Werschetz, Neusatz, Temeschburg, Reschitza, Lugosch, Tirol, Franzdorf, Steierdorf atd. bavorsko-rakouský hovorový dialekt. Z falckého dialektu mají v Banátu některé dialekty moselsko-francký a jiho-francký charakter.

Švábské osady v okolí města Satu Mare mluvily švábsčinou, jaká je v horním Švábsku. Typické je např. používání ui a oi místo ei před nosovkami: Ellui (allein - sám), hui (heim - domov), i woiß (ich weiss - já vím). Časová slovesa mají množné číslo: mier, ier, sii schwätzet (wir reden, ihr redet, sie reden - mluvit). Tvary slov jako gaa místo gau (gehen), což znamená jít, byly převzaty z franckého dialektu[3].

Schwäbisch	Hochdeutsch	Česky
älls	manchmal	někdy
gugga	schauen	dívat se
Schdiag	Treppe	schody
Schuldes	Bürgermeister	starosta
Hafa	Topf	hrnec
Weggle	Semmel	houska
Zwedschga	Pflaumen	švestky

Tabulka 5.1: Ukázka slovíček ve švábštině a v němčině [16]

U starší generace se ještě můžeme setkat s mluvenou švábštinou a tito lidé také švábštinu považují za svůj mateřský jazyk. Střední generace většinou švábštině rozumí, ale nemluví jí. Jako svůj mateřský jazyk považují maďarštinu a také velmi dobře mluví spisovnou němčinou. Mladší generaci už švábština nic neříká a němčinu se učí už jen ve škole jako cizí jazyk.

„V klasických školách je jazyková dotace rozšířena pouze na tři hodiny němčiny týdně nebo existuje menšinová výuka (podle závazání se Maďarska k Evropské chartě regionálních a menšinových jazyků). Stát financuje menšinovou výuku různou měrou, převládá zde jazyková výuka minimálně 4 hodiny němčiny týdně a pro maďarské Němce 5 hodin týdně.“ [1]

5.2 Současné využití švábského dialektu

Dnešní využití švábštiny je zanedbatelné a v běžné komunikaci se už nepoužívá. Pro střední generaci Maďaroněmců není ovšem problém tomuto dialektu porozumět. To je důsledkem soužití se starší generací (rodiče, prarodiče, kmotři), která jediná je schopna švábskému dialektu jak rozumět, tak i plynně hovořit. Dnes již většina maďarských Němců považuje za svou mateřskou řeč i hlavní dorozumívací jazyk, maďarštinu. Někteří označují za svůj rodný jazyk jak maďarštinu, tak i němčinu.

„Němčina je pro mě stejně důležitá, jako maďarština i švábština.“

(Judith Reiner)

Švábština nehraje pro Maďaroněmce v určení identity příliš významnou roli. To může být způsobeno i tím, že po druhé světové válce byli nuceni mluvit jen maďarským jazykem a švábština z maďaroněmckých domácností téměř vymizela.

Pro některé tento dialekt stále patří k tradici, které musí každý Maďaroněmec rozumět. Švábština pro ně představuje synonymum domova a pokládají ji za svůj původní mateřský jazyk. V současné době se Němcům v Maďarsku daří udržovat své ostatní tradice mnohem lépe, než jak se jim to daří se švábským jazykem.

„Moje osobní zkušenost je, že v dnešní době jednoduše nejde mluvit švábsky.“

(István Mayer)

Rovněž je mnohem pohodlnější se přizpůsobit jazyku, který je používán u majority. Je lepší mluvit doma s dětmi jazykem, který ony potřebují ovládat, například ve škole.

Zajímavý je i názor na bilingvnost dětí. Podle zkušenosti jedné respondentky není dobré učit děti dvojjazyčně. Domnívá se, že mají později v životě mnoho nevýhod. Příkladem uvádí, že ona sama má dodnes problémy s maďarskou gramatikou. Pokud své děti bude učit další jazyk, tak až v pozdějším věku. S tímto názorem nesouhlasí jiná respondentka, která u svých dětí bilingvnost naopak podporuje.

„Uměla jsem švábsky, než jsem šla do školky, ve školce se mluvilo pouze maďarsky a ve škole začala výuka spisovné němčiny. Dialektu rozumím, ale už neumím mluvit. Své děti vychovávám dvojjazyčně; německy a maďarsky.“

(Maria Miskovicz)

Existují pokusy o obnovení švábštiny, a to především v rodinách, kde se doma snaží mluvit švábsky. Ne každý ale považuje udržení švábského dialektu za důležité a smysluplné.

„Švábština je řeč uzavřené skupiny lidí, která například jen tři kilometry dále už něčemu říká úplně jinak, nářečí je těžké rozumět, oproti němčině.“

(István Mayer)

Sám dále uvádí ohledně udržování tradic jednoduché vysvětlení

„Tradice jdou vyjádřit různými způsoby v liturgii, lidovém tanci, muzice a kroji a to srozumitelně i bez řeči.“

(István Mayer)

Se švábštinou se dá setkat zejména v mluvené řeči, jelikož její psaná forma nebyla nijak běžná. Tím se také komplikuje její předávání dalším generacím. Pokud ji jedna generace odmítne používat, je pro následující generaci obtížnější se s ní seznámit. Příčinou postupného vytrácení tohoto jazyka je, že dnešní generace již tento jazyk nepotřebuje používat a ani jej příliš neučí své děti. Doma je pro ně pohodlnější dorozumívat se jazykem, který mohou používat i mimo rodinu. To komplikuje i fakt, že švábština se ve psané formě dnes již téměř nevyskytuje. Převládá i názor, že pokud by se Maďaroněmci nemíchali s Maďary, bylo by možné, aby se švábština dále rozvíjela a používala.

„Politické časy a nově příchozí lidé udělali švábštinu jednodušší a vyměnili ji za maďarštinu. Teď už není možné švábštinu znovu obnovit, protože hospodářský a společenský vývoj potřebuje mnoho nových slov, pro která švábština nemá žádný překlad.“

(Mária Miskovics)

Pro dnešní Němce v Maďarsku je z historického hlediska švábština braná jako jejich tradice:

„jako lidový tanec nebo lidová hudba, neměla by být zapomenuta.“

(Mária Miskovics)

Ale kvůli své jednotné formě se stala jako mluvené pozadí důležitou němčina. Německý národní spolek Tarian se podle zjištění snaží o obnovení švábštiny. Problémem ale zatím může být, že se nedostal příliš do povědomí Maďaroněmců. Jak je již uvedeno výše, je nyní mnohem aktuálnější němčina, a proto se na většině menšinových škol vyučuje. K uchování jazyka jsou velice důležitá literární díla. Podle většiny respondentů existuje mnoho literárních děl, které jsou napsány švábsky. Jako příklad autorů jsou uvedeni Josef Mikonya, Josef Kanton, Franz

Zeltner a Anton Tresl. Ne každý ale zná tyto autory a je si vědom, že píší ve švábštině. I proto bylo respondenty sděleno, že většina maďaroněmeckých autorů zpracovala svá díla v němčině.

Kapitola 6

Závěr

Na první pohled maďarského Němce od Maďara nepoznáte. Neliší se vzhledem, náboženstvím a dnes už ani jazykem. Německy se s nimi bez problémů domluvíte, ale němčina nebo dokonce švábský dialekt se běžně v rodinách, sídlech organizací a samospráv nepoužívá. Rozdíl tedy lze spatřit v hlášení se k německému původu, které pramení z vlastního pocitu sounáležitosti s danou identitou, dále pak členstvím v německých územních samosprávách, různých organizacích a zájmových spolcích či ve slavení uvedených svátků a slavností. V minulosti (jen v poválečné době) a ani dnes nelze nalézt vůči maďarským Němcům žádné náznaky vyčleňování, diskriminace nebo nepřátelství ze strany Maďarů. Dá se říci, že pokud by se nehlásili ke svému původu, nesnažili se o znovunavázání kontaktů s Německem, vyučování němčiny na školách a šíření kultury, zvyků a tradic, tak by se dozajista plně asimilovali.

S jakou identitou se maďarští Němci ztotožňují?

Obecně lze říci, že maďarští Němci, kteří považují němčinu (ojediněle švábštinu) za svůj původní mateřský jazyk a Maďarsko za svou rodnou zemi, se cítí být Maďaroněmci. Maďarští Němci sami označují svou identitu jako maďaroněmeckou (dvojitou identitu). Jejich identita vznikla spojením původní německé identity s identitou maďarskou-majoritní. Jedná se především o starší generace, které se sice narodily v Maďarsku, ale doma, ve škole a v kostele mluvily německy. Pozdější generace nemluví německy a už vůbec ne švábsky. Ve většině případů se s německým jazykem setkaly až ve škole, ale jen se spisovnou formou, která se od švábštiny značně liší. Tito lidé tedy mluví maďarsky, narodili se v Maďarsku, mají maďarské

partnery a přátele. Cítí se být už pouze Maďary, i když se ke svým německým předkům hrdě hlásí.

Co je pro Maďaroněmce z hlediska sebeurčení nejdůležitější?

V této otázce lze souhlasit s Karlem Manherzem, který označil Maďaroněmce za „zpívající a tančící národ“. Z hlediska sebeurčení je pro ně tedy nejdůležitější sociální kontakt s ostatními příslušníky této etnické menšiny, příslušnost k nějaké zájmové skupině, politické organizaci a také původ a historické povědomí. Slavnosti a festivaly, dobré vztahy s partnerskými městy v Německu a možnost zakládání menšinových samospráv hrají velmi významnou roli v životě Maďaroněmců. Ke každoročním slavnostem patří například švábský ples, který se koná začátkem února a účastní se ho hosté z partnerských měst z Německa.

Jaký je mateřský jazyk Maďarských Němců a jak je pro ně z hlediska určení identity důležitý?

Maďaroněmci pokládají za svůj mateřský jazyk v naprosté většině maďarštinu. Švábština ani němčina pro ně v otázce identity není příliš důležitá. Hlavně švábský dialekt patří dnes už spíše k tradici, která bohužel postupně vymírá a jen málo příznivců se snaží o její revitalizaci a šíření. O jeho znovuoobnovení se snaží pouze malá hrstka Maďaroněmců. Pro většinu dotazovaných je tento jazyk důležitý z historického hlediska, jako jazyk předků, ale v současné situaci prakticky nepoužitelný. To je způsobeno asimilací německého obyvatelstva v rámci Maďarska i celosvětovým trendem multikulturalismu. Díky tomu všemu pozbývá švábština význam z hlediska určení identity. Tento jazyk zůstává důležitý už jen pro starší generaci, která ho považuje za svou mateřštinu nebo se jím v jejich okolí často mluvilo. Pro mladší generaci ztrácí švábština jakýkoli význam v otázce identity. Považují ji za hezkou tradici, kterou je ale dále příliš náročné udržovat. Lze se tedy domnívat, že s vymřením starší generace zmizí i mluvená švábština a i její důležitost z hlediska maďaroněmecké identity.

Mají Maďaroněmci historické povědomí o své původní vlasti-Německu?

Jedna z prvních výzkumných otázek se týkala historického povědomí maďarských Němců o své původní vlasti (Německu). Lze říci, že maďarští Němci mají značné vědomosti o své historii a z hlediska své identity a určení původu pro ně hrají podstatnou roli. Němci v Maďarsku mají o svém příchodu na maďarské území a pozdější historii opravdu rozsáhlé vě-

domosti. Podrobnými informacemi o své historii disponuje především starší generace, pro kterou hraje historické povědomí významnou roli v otázce určení své identity. Kdo se chce nazývat Maďaroněmcem, měl by vědět, proč se takto může označit, tedy znát svůj původ.

Vytváří Maďaroněmci svoji etnicitu na základě příslušnosti k určitému náboženství?

Z hlediska víry se Maďaroněmci nevyčleňují vůči Maďarům, proto vyznávání určitého náboženství pro určení jejich identity není vůbec podstatné. Určité spory se dříve objevily jen v otázce, v jakém jazyce má být mše vedena.

Udržují Němci v Maďarsku kontakty s Německem?

Od začátku 90. let dvacátého století prudce vzrostl počet partnerských měst v Německu. Mnohá města v Maďarsku, kde žije velké procento obyvatel německého původu, udržuje kontakty se svou původní vlastí Německem. Tato možnost otevřela dveře vzájemné spolupráci, návštěvám a výměnným pobytům s německými městy. To velmi pomohlo rozšíření němčiny, vědomostí o Německu a obnově kontaktů s původní vlastí. Udržování kontaktů s Německem určitě vede k posílení maďaroněmecké identity. Existují ale i názory, které označují partnerství se zahraničními městy jen za jakousi hru vedenou pouze mezi starosty, která obyvatelům měst vlastně nic nepřináší.

Slaví či dodržují Maďaroněmci nějaké německé svátky, tradice a zvyky, vaří např. některé německé pokrmy?

Jak již bylo uvedeno, slavnosti a festivaly dnes tvoří jeden z nejvýraznějších prvků maďaroněmecké identity. Zábava, veselí a sdružování hraje pro Němce v Maďarsku velmi důležitou roli, které slouží k udržení a podpoření jejich etnického povědomí. Od maďarského obyvatelstva se odlišují dodržováním určitých svátků (Letnice) a festivalů, například švábský ples, Elisabeth-Katharinský den. Pro dnešní generaci Maďaroněmců není důležité, co a jak vaří a neodlišují svou kuchyň od maďarské. Mezi oblíbená jídla mladé generace patří pizza, hranolky a těstoviny. Přesto lze v tradičních maďaroněmeckých pokrmech nalézt prvky kuchyně německé a částečně i maďarské. Mezi hlavní ingredience německé kuchyně patří mouka, brambory, zelí a fazole. Z maďarské kuchyně převzali Maďaroněmci především zeleninu: papriky, rajčata, melouny, dýně a kukuřici.

Je velice obtížné jednoznačně určit s jakou identitou se maďarští Němci ztotožňují, navíc jde o velmi individuální záležitost, kde nelze stanovit obecně platný závěr. Zároveň je vnímání vlastní identity ovlivněno řadou faktorů: rodinou, okolím, vzděláním, výchovou, zkušeností a v neposlední řadě i politickou a ekonomickou situací. Generace za generací se pocit sebeuvědomění liší a mění.

Literatura

- 1 ARADVÁRI, Bernadetta. *Kulturpflege und Identitätsbewahrung in Tarian*. První vyd. Veszprém : Pannonská univerzita (Pannon Egyetem), katedra německého jazyka a literatury, 2002.
- 2 BOSÁKOVÁ, Eva; NOVÁ, Martina; RÖSCHL, Jiří. *Němci v Maďarsku* [online], [cit. (cit. 2012-02-07)]. Dostupný z WWW: http://krajane.czu.cz/wiki-pkokaisl/doku.php?id=nemci_v_madarsku.
- 3 GEHL, H. *Donauschwäbische Dialekte* [online], [cit. (cit. 2011-04-16)]. Dostupný z WWW: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek/Die_donauschwabien/pages/017_Donauschwabische_Dialekte.htm.
- 4 HENRY, Kamm. Evolution in Europe; Hungary's Germans Reasserting Identity. *New York Times*. 1990, roč. 12, č. 1. Dostupný také z WWW: <http://search.proquest.com.infozdroje.czu.cz/docview/427857994/134D6B789C765CFE01D/5?accountid=26997>. ISSN 03624331.
- 5 HONLAPJA, Dorog Város Önkormányzatának hivatalos. *Dorog - Oficiální stránky obce* [online], [cit. (cit. 2012-02-07)]. Dostupný z WWW: <http://www.dorog.hu/index.php?nyelv=nemet>.
- 6 HROCH, Miroslav. *V národním zájmu*. Druhé vyd. Praha : DeskTop Publishing Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, 1999. ISBN 8071062987.
- 7 JOZEF VÝROST, Ivan Slaměník a kolektiv. *Sociální psychologie*. První vyd. Praha : Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

- 8 KOKAISL, Petr. *Pestrá Evropa* [online], [cit. (cit. 2012-02-07)]. Dostupný z WWW: http://krajane.czu.cz/wiki-pkokaisl/doku.php?id=stranky_projektu_pestra_evropa.
- 9 KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. První vyd. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-405-x.
- 10 MAITZ, Péter; FARKAS, Tamás. Der Familienname als Nationalsymbol: Über den Untergang deutscher Familiennamen im Ungarn des 19. Jahrhunderts. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*. 2004, roč. 32, č. 1. Dostupný také z WWW: <http://search.proquest.com.infozdroje.czu.cz/docview/204439882/134B73C67CA6F218B94/5?accountid=26997>. ISSN 0301-3294.
- 11 MANHERZ, Karl. *Die Ungarndeutschen*. První vyd. B-udapest : Útmutató Kiadó, 1998. ISBN 978-96-39001-35-x.
- 12 MARAVCSIKOVÁ, Renáta. *Die Sprach- und Traditionspflege der Ungarndeutschen Jugendlichen und Erwachsenen in Tarian*. První vyd. Veszprém : Pannonská univerzita (Pannon Egyetem), Německý institut, katedra pro německou lingvistiku, 2008.
- 13 NOVÁ, Martina; SVBODOVÁ, Klára; VRBICKÁ, Klára; VOCILKOVÁ, Lucie. *Němci v Maďarsku- Švábština* [online], [cit. (cit. 2012-02-07)]. Dostupný z WWW: http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=nova_vocilkova_vrbicka_svobodova_-_nemci_v_madarsku.
- 14 ÖKOEK, Szerkesztőség. *Die Donauschwaben* [online], [cit. (cit. 2011-04-28)]. Dostupný z WWW: http://sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek/Die_donauschwaben/index.html.
- 15 OPTIMASTER. *Ungarndeutsches Bildungszentrum Baja* [online], [cit. (cit. 2012-02-07)]. Dostupný z WWW: <http://www.ubz.hu/>.
- 16 PETER-MICHAEL, Mangold. *Schwäbische Worte* [online], [cit. (cit. 2011-04-16)]. Dostupný z WWW: http://www.petermangold.de/schwaebische_worte.htm.
- 17 PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. První vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

- 18 PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Třetí vyd. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1.
- 19 SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. První vyd. Praha : Akademie veřejné správy o.p.s., 2009. ISBN 978-80-87207-03-1.
- 20 ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin*. Druhé vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
- 21 TRESSEL, Anton. *Geschichte der Ungarndeutschen* [online], [cit. (cit. 2011-04-28)]. Dostupný z WWW: <http://www.ungarndeutsche.de/de/cms/index.php?page=ab-800>.
- 22 TRESSEL, Anton. *Zur Identitätsfrage der Ungarndeutschen* [online], [cit. (cit. 2011-04-28)]. Dostupný z WWW: <http://www.ungarndeutsche.de/de/cms/uploads/Identitaetsfrage.doc>.

Příloha A

Seznam dotazovaných osob

Jméno	Pohlaví	Věk	Povolání	Řeč	Bydliště	Etnická příslušnost
Reiner Judit	žena	31	úřednice	maďarština	Tarian	Německo-maďarská
Miskovic Maria	žena	48	předsedkyně ¹	maďarština, němčina	Tarian	Německo-maďarská
Mayer István	muž	31	knihovník	maďarština	Budapešť	Německo-maďarská
Pfiszter Tamás	muž	32	ekonom	maďarština	Soroksár	Německo-maďarská
Sebastian Oto	muž	81	důchodce	švábským dialekt	Soroksár	Německo-maďarská
Melinda Kolonics	žena	38	předsedkyně ²	němčina, maďarština	Dorog	Německo-maďarská
Pésci Danielne	žena	42	sekretářka	němčina, maďarština	Baja	Německo-maďarská
Szeibert Mihály	žena	50	učitelka	maďarština	Bacsbogot	Německo-maďarská

Tabulka A.1: Seznam dotazovaných osob

¹Předsedkyně německé menšinové vlády v Tarianu

²Předsedkyně německé menšinové vlády v Dorogu

Příloha B

Fotografie z terénního výzkumu



(a) Pamětní tabule v Tarianu informující o významném partnerství s německým městem Staufenberg, které trvá od roku 1990



(b) Křížová cesta v Tarianu, renovovaná díky finanční podpoře německého partnerského města Staufenberg



(c) Muzeum maďaroněmecké menšiny v Dorogu, které slouží i jako sídlo zdejší menšinové samosprávy



(d) Architektura zachovalých německých domů v Bacsbogotu

Obrázek B.1: Navštívená místa v Maďarsku



Obrázek B.2: Výzkumný tým v Maďarsku; Martina Nová, Jiří Röschl, Eva Bosáková



Obrázek B.3: Německomaďarská rodina, která se zúčastnila výzkumu



(a) Maďaroněmecký kroj prezentovaný účastníky výzkumu ve městě Bacsbogot



(b) Honosnější maďaroněmecký kroj prezentovaný účastníky výzkumu ve městě Bacsbogot

Obrázek B.4: Dobové kroje



(a) Rodokmen Sebastiana Otta sahající až do 18. století



(b) Fotografie zachycující dobové kroje maďarských Němců v Bacsbogotu



(c) Fotografie zachycující dobové kroje maďarských Němců v Bacsbogotu



(d) Fotografie zachycující dobové kroje maďarských Němců v Dorogu

Obrázek B.5: Historické dokumenty a fotografie

Příloha C

Dotazník

Ukázka dotazníku, který byl použit ve druhé fázi výzkumu německé menšiny v Maďarsku.

Der Fragebogen

Das Geschlecht

Frau

Das Alter

31 Jahre alt

Die Identität (der Deutsche, der Ungar, der Ungarndeutsche)

ungarndeutsche

Die Muttersprache

ungarisch

- 1) Sprechen Sie Schwäbische Sprache? Kennen Sie jemanden, wer Schwäbisch spricht?

Ich spreche die schwäbische Sprache leider nur wenig, verstehen tu ich aber. Meine Grossmutter und meine Taufpaten sprechen noch die Sprache.

- 2) Wie viel ist die Sprache, welche Sie sprechen, für Sie wichtige?

Die Sprache ist mir wichtig, und finde oft zu Schade, dass es keine Richtige Gelegenheiten gibt sie zu lernen.

- 3) Was bedeutet die Schwäbische Sprache für Sie?

Die Schwäbische Sprache bedeutet mir viel. Als würde ich nach Hause kommen.

4) Halten Sie die Schwäbische Sprache für die ursprüngliche Muttersprache?

Das kann ich leider nicht sagen. Ich komme aus eine ungarisch- schwäbische Familie, wo das Leben nach den Sitten und Bräuche der Ungarndeutschen lief, aber die Hauptsprache die Ungarische war.

5) Warum denken Sie, dass die Ungarndeutschen in der heutigen Zeit nicht sorgen für die Schwäbische Sprache als ihre Sprache, wenn sie für andere Tradition und Bräuche sorgen?

Im Allgemeinheit weiss ich die Antwort nicht, meine persönliche Erfahrung ist, dass es einfach nicht geht, heutzutage schwäbisch zu sprechen. Ich selber habe auch 2 Kinder, mit denen ich ungarisch spreche, weil ich in der näheren Familie die einzige bin, die noch was spricht und versteht.

Ich machte die Erfahrung, dass Kinder, die zweisprachig erzogen wurden, später im Leben oft eher nachteile hatten. (Ich kann z.B. heute noch nicht grammatisch richtig ungarisch sprechen...). Deshalb lehre ich meine Kinder zuerst die ungarische Sprache, und wenn sie grösser werden, dann kann deutsch (schwäbisch) kommen.

6) Warum fast stirbt die Schwäbische Sprache aus?

Ich denke, dass die schwäbische Sprache leider für das heutige Leben nicht geeignet ist. Solange bis die Ungarndeutschen sich mit Ungarn nicht mischten, konnte die Sprache weiterleben und sich entwickeln. Die politische Zeiten und die vielen neu hierher gezogenen Leute machten es einfacher auf ungarisch zu wechseln. Jetzt ist es nicht mehr möglich, die Sprache neu aufzuwecken, da die wirtschaftliche und gesellschaftliche Entwicklung so viele neue Wörter brachte, die keine schwäbische Übersetzung haben.

Ausserdem gibt es keine gedruckte Quellen, woher man die Sprache lernen könnte, den alten Leuten fällt es oft zu schwer so schwäbisch zu reden, dass keine ungarische Wörter dabei sind.

- 7) Ist die Schwäbische Sprache für Ungarndeutsche aus den historischen und identitäten Gesichtspunkt wichtig?

Ja, ich denke die Sprache ist wichtig. Mit ihre Hilfe konnte diese Gruppe von Menschen ihre Sitten und Bräuche in ursprüngliche Form bewahren.

- 8) Ist eine Organisation oder eine Gruppe für die Erneuerung der Schwäbische Sprache?

Nicht das ich wüsste.

- 9) Sind eine literarische Werke oder Publikation in der Schwäbischen Sprache?

Ja, es gibt mehrere. Ich persönlich kenne nur Werke von Josef Mikonya und Anton Tresl.